

NOVA NADA.

ZBORNİK ZABAVE I POUKE.

Knjiga III.

U Zagrebu, 1898.

Svezak 3.

Nejačak sam bio...

Nejačak sam bio... u zipci me lujjala majka
Pojuć mi pjesmicu tihanu, svetu,
A ja sam joj gledô u duboke oči — i prvi
Raj mi to bio na svjetu...

I tekla su ljeta... i ja sam se skito i bježo
Livadom, poljem sred šarena cv'jeća,
I pjevo i klico — gologlav bosonog seljačić — —
To mi bje posljednja sreća!...

I tekla su ljeta... i ja se odbih u svijet
Od polja svoga i rodnoga kraja —
Oh zašto me dulje nije opajala pjesma
Djetinstva prvoga maja? —

Oh zašto je jadan bolje slušao n'jesam?
Zašto je n'jesam razumjeti htio?
Sad vedar bih bio uz plug i goveda svoja —
Sreću iz vrutka bih pio...

A ne bih se vlačio jadan po ovome prahu
Pjevajuć pjesmu patničke duše
I gledao zlačane snove i velike nade,
Kako se s užasom ruše.

Sad slomljene duše puste ruševine grlim,
Suzu mi oko nad njima lije,
A nada mnom pakleni urlaj se ori —
Vlastita nemoć se smije! — —

Oh da su mi silne titanske ruke il krila,
Narav što poda sokolu plahu —
Il zašto se barem i čežnja i misô ne vuče
S čovjekom jadnim po prahu?!...

Jandrin.

Patnje.

Od napora mu klonulo je t'jelo
I satrveno već na počin teži —
A namršteno gordo mu je čelo.

Kroz eter laki i oblačja vlagu,
U zemskom prahu opet da se gubi
Ne pustiv traga na nebnome sagu.

Sve gleda, kako val za valom bježi
Uzburkane i ojadjene duše;
A s tajne strave kosa mu se ježi.

I mozgom, što ga tašta miso ubi,
Prouji leden oblak tajne boli
Pa ko da s nekim ludilom se ljubi, —

Dok poput more, smrti povijuše,
Tajovna bol mu zadnju nadu skuči
I oblačne se kule redom ruše ...

Bez misli osta, on — mislilac holi!
Bol divlja praznoj zagospari glavi —
A zemski cryak njojzi da odoli?

Ko rika pakla stravni udes buči:
„U zlatnoj magli živjeti ne žudi —
Ko čovjek, patnik — trpjeti se uči!“ ...

Duh i t'jelo mu u teške negve zavi,
I rinu ga u patnja uzu lednu
Da polagano bije ga i davi.

S tog zapisa mu ledene se grudi —
A miso, s koje trudna glava gori,
Razumjeti ga uzalud se trudi;

I žučju poji dušu njegovu žednu,
Što zalud teži vječnu u visinu,
Kud nebo l'jeva rajevinu mednu.

I beznadna i pusta dušu mori ...
Sakupljao je istrošene sile
Da još se digne, leti, da se bori! ...

Gdje nekoč njemu bezbroj nada sinu,
Tuj gleda sade patnja burno more,
U koje bol i duh i misô rinu.

Strjelovit digao se poput vile
Visoko — tja do genijeva s'jela;
Već eterne ga sjene obavile, —

Gdje vidje nekoč sjajne alem dvore,
Tuj sade b'jesno žarke munje biju,
Da sve u ništa, vječno ništa stvore!

Al iznenada sunca zraka vrela
Ko Ikaru mu uništila snagu —
I on je pado sa svog puta smjela

On mora gledat, sve gdje tmine viju
Neprozirnim i smrtonosnim velom,
I kako b'jesi grohotno se smiju

Nad nesvršenim jake duše djelom ...

I kako tonu maglene mu ladje. —

A sve to ko da šapće crvu smjelom:

„I genij često do ludila sadje!“

Dj. J.

Ženin.

Prišel nek večer je županov France,
Potrkal na okence Minke;
Odrplo se ni mu, tema je bilo —
In gledal je zvezdne utrinke.

„Odpri mi, odpri mi, županov France,
Te kliče, poljubit te hoče.
Ko teden pretekkel bo, štirinajst dnij ...
Čuj, Minka, dovolil je oče.“

„Oj, beži, oj beži, županov France,
Kako se ti lažeš grdo mi!
Popoldne videla v mestu sem te —
Ne laži, ker smeh me že lomi.“

„A vendar mi okence svoje odpri,
Povedati imam Ti nekaj;
Če nočeš, po tem pa takoj grem naprej
Potem pa po meni le vekaj!“

„Počakaj, počakaj, županov Erance,
Odrpala ti okence bodem;
Pa pomni, pa pomni, obljubil si mi,
Glej, da te pred pustom dobodem.“

Preteklo že mesecev trikrat je tri,
Zibali že hčerko so Minke,
Prišel je po noči županov France —
In gledal je zvezdne utrinke.

„Črez mesec gotovo te, Minka, bom vzel,
Vrjemi mi, al ne vrjemi!
Poročil bo naju naš župnik Martin,
Oj, Minka, oj vzemi, me vzemi!“

In peljal je Minko k poroki France
Spomladi, ko zina se loči;
Pred vozom so stali, bil v biši je kock
„Oj, Minkica, hčerka ne joči!“

Afanazij.

Gozdna balada.

„In dalje in dalje . . . To pot je
Iz gozda, — a v snegu domov;
In nič ni gazi — oh, da skoro
Že videl domači bi krov.“

„Da sam bi bil, gazil bi dalje —
A breme, to breme teži;
Za par dni lesa sem nasekal,
A ta me teži in tišči.“

„Zapustil, oh ženo in deco
Pred jutrom še ranim sem jaz.
Vsi lačni so reve, — a v bajti
A v bajti kot zunaj je mraz.“

„Zapustil sem jih še pred jutrom —
Pač težka mi bila je pot;
Nazaj — hu, nazaj pa še breme . . .
A dalje jaz moram otdot.“

„In dalje in dalje . . . To pot je
Sneg sega mi skor do kolen.
To breme, to breme me trudi.
In glavo objemlje mi sen.“

„Naj malo počijem. — Tu drva,
Na nje naj glavó položim . . .
Tako . . . hu, to mraz me pretresa . . .
Le malo se naj naslonim.“

Zadremlje . . . zaspi . . . In doma je,
Pri peči že gorki sedi —
Pa greje otrple si ude
Skoz okno se snegu smeji.

Zadremlje . . . zaspi . . . Glej jo deco,
Kak smeja se njemu sladko;
Kos kruha, glej, vsak mu ponuja —
In vsak se drži ga z roko . . .

Na postelji zmrznjen leži on
In blede mu je mrtvi obraz.
Kroz njega vsa deca je lačna —
A v bajti kot zunaj je mraz.

B. Potočan.

Idile.

IV.

Cvetice riše v okno mraz	Prešlo je let od tega par,
V sneženi noči in ledeni,	Ko sva pri okencu slonela,
Z očesom tožnim zrem jih jaz.	Ko je plامتel ljubezni žar, —
A drugi za nje se ne zmeni.	V cvetice take sva strmela.

Osamljena strmim zdaj v nje,
Spomin pa v srcu se budi mi — —
Nestalno njega je srce
Kot te cvetice v ostri zimi.

V.

Da namočim v žarkih sonca	Ah, ti duša mi nesrečna,
Ali v zor slikarski kist,	Kaj že zopet snivaš mi!
Vstvaril večne pač krasote	Zopet rane dnij nekdanjih
Bi odsev nebeško čist.	Bolne še razkrivaš mi.

Tvoje bi naslikal lice	More smrtnika pač roka
In dražest očesec vso,	Vstvariti tolikšen kras,
In s kopreno rajsko lepo	Ki ga Večni z angelci je
Mehko bi odel telo.	Vstvarjal vekovečni čas?

Živo nje podobo milo
V srce bedno si zapri!
To podobo moli, moli
Kot božanstvo večne dni.

VI.

Oj, vedno oziram se v okenca,	A ti za dehtečimi cvetkami
Da vzrl bi tvoj ljubi obraz,	Zakrivaš obraza čar,
Da vmirilo bi se spet mi srce,	Le malokedaj obseva svet
Ko vzrl bi nebeški kras.	Pogleda tvojega žar.

In kakor v galeriji slik	A kadar ozreš se iz okenca,
Oziram se naokrog:	Omami me tvoj pogled,
Iz okenca radovedno vzpne	In trepetaje v stran hitim,
Obrazek pač se mnog.	Otožni obraz mi je bled.

V. S. Fedorov.

Ciganka.

„Kaj deješ mi ciganka ti	Po noči, kadar vse mirno
Na sen ta moj strašan?	Počiva, mirno spi,
Pomen povej, — beliče tri	Ta sen razburja me strašno,
Potisnem v tvojo dlan.	Da spati moč mi ni.

Obraza nje se jaz bojim,	„Poišči dekle to ljubo,
Ko mi prikaže se;	Ki spanje jemlje ti;
Če truden ves zvečer zaspim —	Poljubi v lice jo srčno,
Obraz razburja me.“	Odleglo bude ti.““

„Saj res, kar praviš, pojdi sem,
Daj žaren mi poljub!
Saj v sanjah videl tvoj le sem
Obraz krasan in ljub.“

B. F.

Po tebi se mi toži . . .

Mamljivost bežne sreče	Po tebi se mi toži,
Ponuja tuj mi svet . . .	Oj, ti dehteći vrt!
Lepote zrem mameče	Po tvoji divni roži —
In čarobnost deklet.	Ah, če ji kras je strtl!

Srce pa v prsih meni	Če vmoril dih strupeni
Radosti ne kipi . . .	Življenje je mlado . . .
Res — vrtje so zeleni,	Tedaj je tudi meni
A cvetke žlahtne ni.	Otroval je smrtno.

I. R.

Bit će bolje . . .

Kiša je udarala o prozore, vani je hućila bura jesenska, vjetar lamao suho granje i vijao žuto lišće po zraku.

Kraj prozora u toploj sobi sjedio u naslonjaču mlad bolesnik. Upalo lice, grozničave oči, zažarene i upaljene jabučice odavahu tragove duge bolesti. Bio je mlad čovjek. Kraj njega je sjedjela majka, gladila mu ernu kosu drhtavom rukom i tješila ga:

— Bit će bolje, Milane; Bog će dati, pa ćeš ozdraviti . . . A on je kašljao i bolovao i gledao, kako lagano odmiću zimski dani jedan za drugim. — I prošla je zima, a njega je tako i proljeće našlo . . .

Opet je sjedio kraj otvorena prozora i slušao, kako ptičice poju vesele svoje pjesme, gledao, kako je cvijeće osulo poljane. I pod njegovim je prozorom procvao jorgovan.

— Bit će bolje, sinko; — eto proljeća — — opet ga tješila majka.

A on je samo šutio i razmišljao . . . Sve je oko njega disalo životom, veselim, obijesnim životom, a proljetno povjetarce donášalo i njemu kroz otvoreni prozor miris toga života.

A on je gledao sve to očajnim okom.
Sve je evalo, a on je venuo, venuo iz dana u dan, dok nije
i svenuo . . .

I još je jednom dugim, željnim pogledom pogledao u taj božji,
veseli svijet, u proljeće i samo uzdahnuo :

Bit će bolje . . .

Ivan.

Podoknica.

Spisal Viktorjev.

Zvonko so doneli krepki glasovi Prešernove pesmi „Pod oknom“, odmevali in se izgubljali v tiho, bajno razsvetljeno noč.

Žareče zvezdice na azurnem nebeskem oboku so razsvetljevale nočno temo. Vsa narava je počivala v globokem snu. Od nikoder ni bilo čuti glasu, le pred visokim dvonadstropnim poslopjem je kipela devi na čast goreča pesem nalik srčni molitvi pobožnih zemljanov k Božjemu veličanstvu.

Gori v prvem nadstropju je ležala na mehki, snežnobeli postelji v vsej svoji krasoti Feodora.

Vzbudila se je, odprla svoje velike oči z dolgimi gostimi trepalnicami in potegnila z drobno roko po alabastrovem čelu, na katero so se vsipali črni kodri.

Mnogokrat so ji že peli, a še nikoli se ni tako vzradostila vbranega petja svojih skrivnih čistilcev.

Dobro je poznala zvonko doneči glas svojega skrivnega ljubljenca.

Zažarela so ji okrogla ličica, odtegnila je gorko odejo, stegnila nožici in na lahno, tiho stopila z mehkega ležišča na mrzla tla k zastrtemu oknu.

Mraz jo je spreletaval po telesu, ko je stala pri oknu v beli, dolgi, prosojni srajci, skozi katero so se videli nerazločni obrisi lepo modelovanega telesa.

Neka tajna sila jo je tirala, da bi pokazala svojo črnolaso glavico, svoj krasni obrazek pri odprtem oknu.

Nagnila je roko, da bi vzdignila zagrinjalo; toda roka ji je omahnila, in pritisnila je svoje čelo ob mrzlo steklo. Slonela je tu nalik krasni, žalostni vili. Polotila se je je globoka melanholija; ožalostila se je. Iz onih velikih sanjavo zročih očij so ji rosile solze.

Ah, tako lepa, tako mlada, pa tako nesrečna!

Brez skrbnega očeta je, brez dobre matere. Vzela jo je k sebi bogata, a skopa in stroga teta

Ni se ji dobro godilo pri njej; kar je ta hotela, morala je storiti, bila je brez samostojne volje.

Ah, kaj je zadnjič rekla ta stroga starka, teta: „Feodora, čas je, da si poiščeš svojega soproga.“

Res, ljubko jo je takrat pobožala po glatkem licu in pristavila: „Kdo pa ugaja tvojemu srčku?“

Tesno ji je bilo pri sreću. Hotela je odgovoriti, imenovati svoj srčno ljubljenu vzor, a nekaj jo je notri v grlu tiščalo, peklo, da ni mogla govoriti. Zardela je nalik živo rdećemu maku in povesila kodrasto glavicu.

„Poznaš Lokinsketa?“ vprašala jo je ljubeznjivo teta.

Bil je to slok, na pol gluh starić a bogat črez mero. Prosil je teta za roko razevitajoće se strićnice. Rada je privolila skopa teta v to družitev in pri tem mislila tudi na svoj dobiček.

Pokimala je na lažno in pobledela; razumela je ta vvod.

„Prosil je za tvojo roko“ je nadaljevala teta in strogo opazovala Feodoro, ki se je bleđa in tresoća še bolj sklonila.

„Moja volja je, da ga vzameš“ pristavila je teta trdo.

Pokimala je zala deklica, ki se ni upala kljubovati trdi volji tetini.

Ah, koliko gorja je občutila!

I zginila je njena prejšnja veselost, saj so jo oropali njene sreće, njene mladosti.

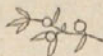
Srećen, veselja poln je bil za njo trenotek, ko je zaslišala pod oknom petje svojih obožavateljev, a spomin na svoje gorje jo je zopet ožalostil.

Utihnulo je petje.

Vzbudila se je Feodora iz svoje melanholije.

Zazeblo jo je v golo nožicu.

Skočila je v posteljo in jo rosila s solzami.

Pro deo!

Napisao *Branislav Vinkov.*

(Svršetak.)

I Anka se okrene od velikoga žrtvenika i tjeskobna joj bude ova tiha osama Zagleda se u velikoga Krista na križu. Bio je silno grubo izradjen. Njegove su noge i ruke bile tanke a dugačke, rebra mu bila izboćena kao u kostura; poškrapan je bio sav crvenom bojom, što je imalo znamenovati silnu krv. Na glavi sa strašnim ustima i očima bila je silna trnova kruna.

Svjetlo je padalo samo na lijevi bok tijela Kristova i ona je rana izgledala grozno. Anka se zagledala u velikoga mućenika. Kroz suze je gledala raspeto tijelo. I prićini joj se, da je počela da kapa iz onoga svetog bedra krv pomiješana s vodom. Svjetlo vječne lući titralo je ljenivo po drvenom tijelu Kristovu i sjene su plesale i talasale se po iskrivljenim bedrima i po glavi. Krist je oživljavao. Poćeo je da drhturi, da se miće, da se trza; mišice

mu se napinjale i stezale, glava se nagibala sad na desno, sad na lijevo, žile postale ljubičaste, a iz rana kapala crna krv. Ta se krv skrućivala u velike komade, što su visjeli poput siga sa stropa špilje, a na kraju se najveće te sige caklila kaplja jasnorumene krvi. Ta je kaplja titrala, njihala se, okretala se oko osi, kano da se igra, uvećavala se pa se spustila k zemlji.

Anka je bila spazila tu kaplju i pratila svaki njen kret. To je kaplja dragocjene krvi, što su je istisli ljudi i iz tijela drugoga Boga, koji je došao, da ih pomiri s Ocem. Oni nijesu htjeli mira. Užasne kazne čekaju ljude. Krv ih gospodnja progoni svuda, ona će ih uništiti, ona vapije osvetu, osvetu. A grozna je osveta božja! I ona je — čovjek, i ona nosi krivnju na sebi. Koliko je zgriješilo to ljudstvo! Od Adama i Eve, do dana današnjega griješi svaki čovjek, — to se nagomilava i tišti ljudske duše. A Bog — on je grozno srdit. Pa to svi vele, da je srdit: i popovi prodiču i mudraci iz knjiga čitaju. Da — a mi se premalo trapimo . . .

Kaplja je padala prema njoj i spustila se na njeno čelo. Tijelom joj je prošla i zima i vrućina; ta je kaplja bila sad silno hladna sad silno žarka. Anka digne ruku i pogladi čelo. Bilo je vlažno, znojno. Iz križa je strujilo neko blijedo, fosforno svjetlo. Ona se zagleda u lice Raspetoga; to je lice bivalo sve blaže i nagibalo se naprijed, a oči, velike plave oči tako su milo gledale, tako su bile pune ljubavi, tako su bile ugodno tople! Ta to već nije Krist! Tako ne gleda onaj, komu su ljudi toliko sagriješili, onaj, koga su toliko zlostavljali. Tako ne gleda bog osvjetnik! Ona osjeća u sreću neku milinu s tog pogleda, ona bi se rado utopila u tim očima, rado bi živjela za te oči i ljubila bi te oči. Ali to nisu oči velikoga Suce, to su oči . . .

Šta to znači? Njoj je vruće po cijelom tijelu, tek je noge silno zebu; ali ona se već sada i ne boji, ona je slobodnija, ona ne vjeruje, da bi joj ove oči odbile ikoju molbu. Njen otac će za cijelo ozdraviti, i djeca će sretno odrasti. I eto, crkva je odjedared napučena nekim blaženim dusima, nekim sretnim licima; ona čuje divnu glazbu, ona osjeća najfinije mirise; ona vidi samu svjetlost. Zar da se tako rasplamsala vječna luč? I ona se ogleda. Ali ne, to svjetlo je neki zlatni prah, što je ispunio cijelu crkvu. Anka čuje odnekud glasove svih svojih poznanaca, čuje glas svoga oca, kako je zove, glas braće, ah, ona čuje eto i glas njegov, njegov, glas svoga zaručnika.

— Zar se vratio iz svetoga boja? Zar je gotov boj i on se vraća pobjednikom kući! Jeli me ljubi još uvijek? Kako bih ljubila pobjednika, osloboditelja svetoga groba!

I Anka se digne, zatetura malko, podje par koraka prema vratima i nasloni se o stup. Da, — ona je nešto slaba, ali on je blizu, ona će se stisnuti k njemu, on će je poduprijeti. I ona poljubi sama svoju ruku. Skoro će tu ruku on ljubiti. Ta on mora da je blizu, kad čuje njegov glas. Ona digne rukav i nasloni lice

na svoju put; bilo joj je to tako ugodno. Njegovo će milovanje biti još ugodnije. Anka podje k vratima i uhvati kvaku.

U to so dogodi nešto, što je prenulo Ankinu dušu od bolesnih sanjarija i strašno ju je porazilo. Vjetar je bio jače dunuo, otvorio širom vrata, oturio Anku na stranu, ona se srušila na hladan kamen. Tada se diže silni oblak prašine, omota nju i sve se gušće u velikim klupcima kotrljao prama žrtveniku. Ona je sve to s užasom gledala i čekala čas, kad će se ona gomila vjetra, snijega i prašine sasuti na žrtvenik. To su ušle sablasti, urlikale su te noćne sjene, hjesnile su te nemani, a križ se na crkvenom tornju njihao i tresao i cviljenje kano plač osudjene duše paralo je Ankino srce. A ona je tome kriva, ona je propustila sav taj pakleni kaos; već je vrata crkvena ne štite, oskvrnuta je sveta mirna kuća božja. I oblak se valjao dalje, zanjihala se vječna svjetiljka i žičak je zadrhtao. Anki je postalo hladno, znoj ju probio, tresla se je, protrnula je.

— Bože, ako svjetlo ugasne; ako bude mrak. To je svjetlo oživilo bilo Krista, ono joj je pokazalo ona dva oka, onu blagost, svu onu ljubav. Ono joj je bila nada, štiti i život i jedina jakost. Ako ono ugasne! Ona je eto u erkvi smišljala griješne misli: ono za cijelo nijesu bile Kristove oči, ne ono se njoj pričimilo, ono su bile njegove oči, on je ušao u njenu dušu i sastavio je s Bogom. Ona se nije više bojala Boga; a osveta će Gospodinova biti još groznija.

I oblak se pleo dalje u zavjese žrtvenika, a ove se uzlepršale kao krila nastrijeljena galeba. Očajno su se previjale te zavjese, očajno ih gledala Anka. I oblak se odbio od žrtvenika, pa poletio k luči. Njen je plamen treptio, drhtao i previjao se.

— Nevrijednice, govorio je s oltara veliki sudac sudnjega dana, bit ćeš među prokletnicima.

Ona se okrene prema raspelu prema onome raspelu, komu se prije molila, a Krist se okrenuo od nje, kano da ga nešto boli, kano da plače. Ona je gledala u njega kano u jedinu još nadu. On je bio dobar, dobar i ljubezan i milostiv. I ona je osjetila u sreću ljubav za njega. Samo da bi se okrenuo, da je pogleda!

I eto, on je maknuo glavu, okreće se . . . nastane mrak. Luč je zatreptala, gasne. Anka nije vidjela Kristovih očiju. Zagleda se u žrtvenik: lice Gospodinovo je užasno gledalo, djavli se veselili novoj žrtvi. Luč zasja još jednom i — ugasne.

Mrak! Pakao se digo i urliču djavli, a Bog se sakrio ostavio je samu, samu, osudjenu. Osvetio joj se Bog.

O bila je to badnja noć, imao se roditi Spas!

Anka dopuzala do vratu, izašla van i pala na snijeg. Kose joj posijedile, naježila se koža, meso joj se lupilo od kostiju. Zaturala je prste od ruku u usta i kopala noktima po nepcu, zadirala o grkljan, a zubima grizla članke. Ležala je skvrčena poput zgnječenog trupa, polumrta, bez daha. Čekala je nešto još strašnije.

— To je preveć, ro je preveć! hripala je, a oči izbečila u križ na tornju.

— Kriste, ublaži gnjev Boga! Strašan je on!

I otvorilo se nebo, i obasjalo suncem cio kraj, andjeli su nosili u jasicama malo djetesce: u njega su bile one iste plave, velike oči, pune ljubavi i milosti.

— Ja sam sin Božji i dolazim da donesem ljubav i mir. Moj me otac šalje, koji ljubi ljude, da ih spasim. Zašto ti ne ljubiš moga oca? On je dobar, on prašta.

Anka je nešto šaptala. Šapat joj se gubio sve dublje i dublje u grlo, u prsi i prestao u sreću koje je zamiralo.

Zborovi su andjela pjevali „Slava, slava, slava!“

Anka više nije osjećala sama sebe. Njena se duša opraštala od tijela.

— Moj otac, braća! dahne nenadano. Djetić je božanski čudno pogledao.

— Zašto si ih ostavila — same?

Njoj se na te riječi pričini kano da su joj popucale žile i srce da joj se pretrgalo. Krv nije kolala žilama.

Snijeg je padao veličanstveno. Pahuljice se već nisu topile na rukama, jer su te ruke bile hladne; ni na licu, i ono se smrzlo. Dah što je prodirao na usta bivao je sve laganiji, slabiji, ledeniji i za čas se od njega stvorili mali ledci, koje je pokrio bijeli snijeg.

Bila je polnoć: rodio se Spas za ljude, na zemlji.

Anka je sada stajala pred njegovim prijestoljem, a on ju je gledao blagim očima, koje su govorile nešto, česa ona nije pravo razumjela. A na prijestolju je pisalo „Deus caritatis“.

III.

U to se doba i kastelan probudio oda sna i previjao se od muka u vrućici po krevetu. Rana ga je jače pekla, krv mu šiknula u glavu, vrućina je brzo rasla. Na čelu mu i na vratu žile silno nabrekle, sav je bio sličan ludjaku. Mučio se tako jedan sat i više. Napokon zbaci sa sebe pokrivala, skoči sobi na sredinu pa silno krikne i zovne Anku.

Ali nje nije bilo. Ona je u to doba s užasom gledala vječnu luč, kako gasne i kako sve malo po malo biva grozni mrak!

— Zraka, zraka! — zavapi kastelan. Glas se njegov odbijao od stijena uspavana dvorca.

On pristupi k prozoru i otvori ga. Struja hladnoga zraka navali u zadušljivu sobu i udari u kastelanovo lice.

Njemu je to godilo. Stajao je mirno i sasvim se pustio čudnomu tome užitku. Zbacio je sa sebe sve odijelo i gotovo gol uspravio se, kao da se kupa u ugodnoj vodi. Valovi se hladne struje točili od čela do nogu, osvježivali mu prsa i glavu, a on bi se onda okrenuo natrag, da si rashladi ledja. Tr'o si je kožu i smijao se, — smijao se kao malo dijete. Primicao se k oknu i opet ustajao i skakao.

No već izmučen kastelan na jednom poprimi ozbiljno lice. Zagleda se kroz prozor u noć. Onda se zamisli, pa se opet ozre oko sebe.

— Anko! — prošane u noć — svećenika amo! — Gdje je svećenik? — gdje je oružje?!

Onda podje k prozoru i zagleda se u križ što je crkvi navrh tornja škripao i previjao se. Kastelanu se pričini, da ga taj križ zove, da ga treba, — i njega obuhvati neka vrtoglavica, on skoči na prozor i hripaše:

— Ti me zoveš, gospodine! Ti plačeš. cviliš, tebe muče, gospodine, ti nisi slobodan, zarobili su te. Ti trebaš oslobodjenja, ti trebaš pomoći. Mi smo ti dužni pomoći; mi moramo biti tvoji zaštitnici pred dušmanima, što te progone; mi te moramo braniti. Ti nas očajno zoveš; a otac tvoj nam se grozi. Eto mene, ja dolazim, da rastjeram bijesove i dušmane!

Kastelan se silno razmahao rukama i htio da se zaleti u prazninu. Njegov je pogled prodirao kroz tamu i zaustavljao se na križu. A taj križ na jednoć kao da se je potresao, kao da se nečega poplašio i otrgnuo se od tornja, lebdio čas u zraku, pa se stao bližati, bližati prozoru, na kojem je stajao kastelan i preplašeno zurio preda se. Taj je križ bivao sve veći i veći, i potiskivao je nekom neobičnom silom kastelana s prozora natrag u sobu. Kad je kastelan bio došao natraške do kreveta, zaustavio se križ na prozoru. Pozlata je zasinula (— slabo je svjetlo svjetiljke palo na križ —) i zasjenila kastelanove oči. One su se zaklopile, sve su mišice na njegovu tijelu oslabile, klonula mu snaga i on se svalio u krevet.

Kad je otvorio oči križa više nije bilo na prozoru, tek se zalijetao snijeg unutra i vjetar i mrak, i zima. — —

Bila je ponoć, rodio se Spas. On je potisnuo s prozora kastelana. On nije trebao njegovih žrtava, on nije trebao njegove zašтите, on je samo trebao ljubavi, neizmjerne, nebesne ljubavi, jer je i on sama ljubav.

— Anka, gdje si Anka! — šane opet kastelan.

Ali nje još nije bilo nje više nije bilo . . . . Ona je letjela na nebesa pred sina Boga milosnika, ona je letjela k Spasu, koji se narodio.

Starac je drhtao od zime, no slabe mu se vjedje opet sklope i on usne onako nepokriven i nenamješten dobro, uz otvorene prozore. Spavao je tako i čudno se trzao u snu, kao da nešto strašno sanja — što li? . . .

*

U jutro je kastelan gotovo smrznut dozivao kćer i djecu, da ga pokriju, da ugriju čime sobu. On se nije mogao gotovo ni mići, samo su mu zubi evokotali. On je zvao, ali njegov je glas bio slab, da ga čuju djeca, i da ih probudi oda sna, a kći njegova Anka bila je daleko, daleko . . . ili možda tako blizu, blizu, ali mu nije mogla pomoći.

Starac nije razabirao točno već svoje okoline — on je bio otupio od slabine i zime. A i duša mu je bila udrijemana, mutno je bilo njegovo obzorje. Njega je mučio onaj čudni, nejasni san; — on ga se još sjećá kao kroz maglu. Što li samo znači? . . .

Kastelan je vidio ogromno polje i na tom polju hekatombe ljudskih tjelesa; vidio je piramide glava, vidio je ljude, kako se biju po golim tjelesima; vidio je one, što se muče gladom, što žrtvuju svoje mile, što se sami ubijaju u nekom čudnom bjesnilu. Na gomilama su bili postavljeni nad visokim dršcima križevi, na zastavama što su ih imali četovodje silnih vojska, poticanih i bodrenih svećenicima, sjajili se krstovi, na prsima krstovi, u ruci su stiskali umirući krstove. A sva se ta svjetina motala u klupko, komešala, a polje je muklo tutnjelo i sve je to vapilo k nebu:

— Eto, Gospode, sluge tvoje! Dodji Gospode i smiluj nam se. Mi umiremo za tebe . . . I onda se pojavilo u magli neko blago lice; a bolno je gledalo to lice . . .

— Ja sam Gospodin vaš — reče i stupi među ljude.

— Ti? čudjahu se oni.

Nasta šutnja.

— Šta ste ušutjeli? reče On, — kazujte, što ste uradili za mene?

— Mi umiremo za tebe, — ponavljahu glasovi.

Te se oči ovlažile, nešto slično zvijezdi palo je s njih i propalo u zemlju. On je plakao. Duga je bila šutnja.

— Vi niste ništa učinili za mene, — šaptaše On.

— Mi umiremo za tebe, mi se borimo, ubijamo za tebe, da izbjegnemo kazni, da te ublažimo . . .

— Vi umirete, borite se, ubijate druge radi mene! — ah ništa nijeste time učinili za me! . . .

Glas mu je drhtao, lice mu se trzalo.

Oni su ga čudno gledali.

On se okrene od njih i tihano reče:

— Živite za mene! . . . i onda ga nestane.

Ona su lica bila očajna.

*

— Anka! vikne kastelan. — Živite za mene! Anka! . . .

Gospodine! — govorio jedan sluga, što je bio stao do njegova kreveta.

— Gospodine! — ponavljao je drugi sluga, što je stao do vratiju.

Starac nešto promrsi jezikom i strese se samo.

— Gospodine! Eto, našli smo vašu Anku. Smrzнула se. Dolje kod crkve smo je našli . . . Sirotica!

Ankin je trup plavkast od zime i posut snijegom ležao na podu u sredini sobe.

— Anka, zahripa starac, — dodji amo!

Trup je bio ukočen i miran.

Kastelan sabrao sve sile i nagnuo se naprijed, zagledavši se mutnim okom u ono tijelo. U očima mu se odražavala ta grozna slika i prodirala je dalje, u mozag, ali mozag je nije shvatio, mozag je bio prazan, ishlapljen i kao smrznut. Pa je slika pošla dalje i usjekla se u srce, što je još kucalo, ono se ganulo, krv se uskomješala, nabrekla, ono je nekoliko puta strašno zadržitalo, dok nije i puklo i vruća se krv točila po grudima kastelanovim . . .

Starac u zadnjem samrtnom trzaju skoči na noge i nakon dva koraka sruši se do trupa kéeri. Krv mu navre na usta i poškropi bijelu put Ankinu, poštrapa njeno odijelo, zalije bijele čiste pahuljice snijega i plava usta. Krv je na kastelanova usta šikala i točila se po Ankinu tijelu, kao da hoće da je privede životu, da joj otopi zamrzlo srce, da ju probudi iz toga užasnog sna. Ali taj je san bio vječan.

*

Sluge su čas gledali taj prizor, onda se pobožno prekrstili i otišli.

*

Već je bio dan, kad su se u drugoj sobi probudila djeca.

I ona su dozivala Anku i oca, no u kući je bilo sve tiho, mrtvo.

— Danas je Božić! — dosjeti se jedno.

— Još je rano — spavajmo — odvrati drugo, i oni opet usnuše pokojno snivajući dalje.

A sunce je za oblacima i maglama već bilo dosta visoko; no zemljom se još povlačile sumorne sjene. Vjetar je još fiúkao i drmao pozlaćenim križem na tornju; a debele pahuljice snijega motahu se zrakom i padahu na krajinu . . . . .

Zapuščena.

Spisal Viktorjev.

Na mehkiem naslanjaču je sedela v svoji priprosti a čedno opravljeni sobici. Njeno kalno oko se je vprlo ob visoko steno, katero si je okrasila z različnimi razglednicami.

Neka globoka žalost ji je ležala na bleđih licih; motne, globoko vdrto oči, tenka rmenkasta ušesca so pričala o njeni bolehnosti. Sem z visokega okna so duhteli klinčki in deviški rožmarin ter razširjali po sobi prijetno, opojno vonjavo. Skozi na pol zastrte žaluzije se je vkradel v sobo trop sončnih žarkov, svetlikal se na steklu okna, obseval podobo matere Božje, na pol razsvitljeval sliko lepe device, obdane s cvetjem in se odbijal na steklenih vratih velike omare. Od tu je preskočil na fotografijo postavnega mladeniča, ki je visela v pozlaćenem okvirju nad ponočno mizico.

Mladi bolnici je obvisel pogled na tej sličici; bleedi, brezkrvni ustnici ste se ji nabrali v zaničljiv smehljaj; nekako nejevoljno je obrnila svoji kalni očesci od fotografije. A zopet se je ozrla z žalostnim izrazom svojih očij na postavnega mladeniča ter globoko vzdihnila: „Zapustil me je“. Zakrila si je z roko bleedi obraz; a ni več mogla jokati, saj so se ji oči že osušile vsled neprestanega plakanja. Peklo jo je notri v srcu. Odtegnila je suho roko in gledala doli na ulico skozi okno, katero si je na pol otvorila.

Lepo je bilo zunaj. Majhni oblaki so plavali nalik čolničkom po modrikastem nebu; v bližnjem gozdiču je zelenelo vse, in krilati pevci so peli himne na čast nebeškemu stvarniku. Vse je bilo veselo naokoli, le ona je bila tako žalostna, tako potrta. Naslonila je glavico ob roko in se zamislila.

Bilo je v času, ko je vse zelenelo in se veselilo. Tudi ona je bila takrat vesela, ličica so ji bila rdeča, črni očesci sta ji žareli; bila je vesela in razposajena na strani lepega mladeniča, ko sta hitela po lepo pisanih livadah, trgala cvetlice nalik otročičem in se šalila med seboj.

Veseli in zadovoljni so bili tudi njuni stariši ter z veseljem privolili v to združitev. Lepe dneve sta preživela krasna Ivanka in leporasli Viktor. Kako nebeško prijetno je bilo, ko sta se približali cveteči ustni in se združili v dolgem poljubu. Kako lepo je bilo zvečer v njeni sobici, ko sta polegala po mehkem divanu, in ga je ona rahlo privila k svojemu gorkemu telesu.

A pripluli so črni oblaki nad njihovo srečo. Zapustil jo je srčno ljubljeni mladenič. Odsel je na Dunaj, da bi izvršil svoj zadnji rigorozum. „In potem“, ji je rekel, „se vzameva, Ivanka“, in pritisnil jo je k sebi ter poljubil iskreno za slovo.

Ah, bil je to njegov zadnji poljub!

Izneveril se ji je. Na Dunaju ga je vjela v svoje mreže zapeljiva kača. Ah, koliko je takrat prejokala, ko je izvedela to novico. Vprav norela je.

Zbolela je hudo in nevarno. Ležala je potem dolgo. Zdravnik se je bal že za njeno življenje, ki je viselo na nitki. Danes je prvič vstala od dolgotrajne bolezni, ki je pustila na bledem licu svoje sledove. Strmo je zrla pred se v daljavo, kot bi hotela videti, kaj se godi tam za onimi sinjimi gorami. Nagnila je slednjič trudno glavo nazaj na mehki naslanjač.

Odpri so se visoka vrata in hipen prepil se je poigral z njenimi lasmi. V stopila je bolničina mati, majhna drobna ženica. V roki je nesla tenko, porcelanasto čašico zdravilnega čaja, katero je postavila na ponočno mizico pred hčerin naslanjač. Škrbno jo je opazovala, položila roko na njeno vroče čelo in zatvorila na pol odprto okno, rekoč:

„Ivanka, prevelika svetloba škoduje tvojim očem, rekel je zdravnik. Ali ti je kaj boljše?“

„Bolje, bolje, mamica“ je dejala tiho Ivanka in hitela srebati čaj.

„Potem pa leži v posteljo in si odpočij!“

„Ah, saj nisem trudna“. Odrinila je prazno čašico od sebe in skušala vstati. Mati jo je začela varno slačiti. Snela ji je cipeli, odpela temno rdečkasto jopico, slekla ji vrhno obleko, spodnje belo krilo in ji pomagala obleči dolgo, spalno srajco. Hotela jo je nesti v posteljo, saj je bila lahka kot pero.

„Pusti me, mama, saj grem lahko sama“.

Vstala je počasi in se težavno pomikala proti postelji. Razvelselila se je bolnica svojih okornih korakov. Z materino pomočjo se je dvignila na posteljo, kjer jo je ta dobro zakopala v pernice in odela z mehкими, finimi odejami.

„Mama, prevroče mi je“ zašepetala je Ivanka in hotela odstraniti odejo.

„Ne, Ivanka, dobro je zate, da se potiš“ je odgovorila mati in zastrla okno.

„Dobro spančkaj!“ Pobožala jo je in odšla skozi vrata, mr-mraje: „Koliko gorja ji je prizadel! Ubogo dete!“

Ležala je sama. Bele roke je položila na odejo in vprla oči v strop. Razne misli so se ji podile po glavi. Komaj se je otresla mislij na nekdanj tako ljubljenega Viktorja, in zopet ji je plaval vnovič pred očmi. Slednjič je zaspala.

Nahajala se je zopet na strani svojega ljubljenca, hitela ž njim po livadah in poljih, ga poljubovala ter mu pripenjala šopke.

Lici sta se ji pobarvali z motno slabo rdečico, srce ji je utripalo hitreje, in ustnici sta ji šepetali opojne ljubezenske glasove.

Plavala je v blaženosti in v morju radosti.

O varljive sanje!

„Cyrano de Bergerac“.

(Glose.)

Znalično sam iščekivao večer, kad će se prvi put u starom i solidnom „Burgtheatru“ davati Rostandov „Cyrano de Bergerac“ u prijevodu Ludwiga Fulde. U večer se jedva protiskah između hiljada prolaznika kroz velegradske ulice, jedva izbjegoh silnim omnibusima, konjskim i električnim tramvajima, kočijama, kolima i biciklistima, kroz bečku sumornu zadimnjenu maglu i zaglušljiv šum i štropot do velikog „Burgtheatera“. Mislio sam, da ću i tamo naći stisku, guranje i jagmu. No oko blagajne vladao je mir i red. Sasma sam komodno mogao uzeti kartu i sjesti na svoje sjedalo. Kazalište nije bilo puno. Zao znak. Zastor se dizao i spuštao i konačno spustio do sjutra — ali pljeska ni za lijek. „Cyrano“ nije imao sreće, baš kao ni u Berlinu. U Beču pače još mnogo manje. Bečani regbi da nisu entuziaste. Onaj nesretni Cyranov nos — koliko mu je smetao za života, opet je morao da smeta i

Rostandu, kad je htio da na njem sazda svoju „romantičku komediju“. Ona je radi toga nosa propala i ako je na njegovu vršku izvodio akrobatski brzi i spretni Francuz dosta vješte i blještave produkcije. Nijemci se nisu mogli da za to oduševе. Pa to je sasma razumljivo.

Rostandov „Cyreno“ je mirisni bouquet francuskog čarobnog cvijeća, koji je pun pojedinih izvanredno lijepih i egzotičkih cvijetova, no iz daleka naliči nekakom šarenom mozaiku bez jedinstvenosti i koncentracije, bez sinteze. U „Cyranu“ nije nikakva misao ili motiv iscrpljen do kraja, nije snažno i duboko proveden. Osim toga je bilo silno teško prevesti na njemački i u opće na ikoji drugi, osobito neromanski, jezik, sve one finese stila, one igre riječi, one pointe u zgodnim srokovima i onu baroknost u jeziku, čim je u punoj mjeri Rostand snabdio svog „Cyrana“. Francuze je to moglo oduševiti, jer je njihova narav sklonija lijepoj formi nego dubokom sadržaju, jer paze neobično na svoj stil, jer plješću „espritu“ kod pojedinih izreka, pikantnosti pojedinih riječi, „plein-airu“ pojedinih epizoda više nego li paze na cjelokupni sastav, na jazgru i bazu. U „Cyranu“ ima onoga prvoga na pune pregršti. Pa je razumljivo, zašto su toliko večeri punili kazalište, zašto su proglasili „Cyrana“ najboljom (bolje bi bilo „najfrancuskijom“) dramom zadnjeg decenija.

„Cyrano“ je stvar puna duhovitih epizoda, puna iznenadljivih kupleta i sjeća me veoma na starije talijanske opere, bujne melodijama, prazne u orkestru, rastepene u cjelokupnosti, bez karakterizacije i bez jedinstvenog „stimmunga“. Od njih možeš baš kao i od „Cyrana“ izvaditi mnogo partija, mnogo arija, mnogo zborova i diviti im se kao cjelini, citirati ih, kad ti se prohtije, veoma ih lako naučiti i zabavljati društvo s njima ili fučkati sam sebi kad šećeš bez briga, bez teških misli.

Sve su to takove stvari, koje Nijemcima danas ne ugadjaju. Wagner se borio svom snagom proti nejedinstvu, proti lakoći i blještavosti u glazbi. On je uveo „Leitmotive“, on je uveo psihološku analizu, koju ima da izvodi orkestar. Kod njega je sve vezano, sve ima vrijednost i djeluje samo u savezu sa cjelinom. Njegova je glazba uzvišena, duboka, teška, filozofska, on riješava obično velike probleme, zagovara mračnu ozbiljnost, iznaša unutarne skrivite strane svoje duše i bojuje proti lakom, vanjskom, veselom užitku u umjetnosti. Wagnerova je glazba misaona. A sve je to protivno lakoći francuskog dramatičara. A mladji su Nijemci osim toga mnogo naučili od sjevernjaka, zavoljeli Ibsenovu mračnost, tvrdoću, raspravljanje duboke psihologije, debatiranja o socijalnim problemima. Stali su da traže svoju umjetnost, svoj duh, svoju filozofiju; i tako je eto sasma jasno, da u njih Rostand nije našao aplausa, da ih nisu oduševile one združne scene, da su bili ozlovoljeni zbog toga, što je Rostand doveo na pozornicu ništa manje nego pedeset i pet osoba osim stafaže, a što Fulda nije mogao da provincializmima nadomjesti gracijju francuske dječije. Njima,

koji su naučeni da vide na pozornici tek par osoba temeljito proučeni i prikazanih, njihove sukobe, boli i mukle trzaje, potresne nijeme prizore i prekinute jecaje, odjelite riječi, kratke izreke pune znamenovanja, prizore pune simbolike itd., njima nisu inponirale duge periode, slog šestnaestog stoljeća, dvoboji, bečarsko-viteške dosjetke, sjajni kostimi i dekoracije. I tako je „Cyrano“ — propao.

Jeli je to zbilja znak da ne valja?

Zanimljivo će biti, kako će kod nas uspjeti. Hoće li moći prijevod da poda bar nekakav refleks originala, ili će se izroditi u karikaturu? Hoće li naši glumci moći podati komadu onu živahnost francuskog temperamenta, koju nisu mogli da podadu bečki glumci (osim jedine Devrient-Reinholdove, koja je igrala Roksanu)?

Kod „Cyrana“ je potrebno, da bude cio ensemble skladan i izvanredno izvježban, da ne bude na pozornici nespretnosti, dok često glumci, što igraju manje partije, ne znaju, kamo bi stali i što bi radili. Sve to djeluje na uspjeh ovakog komada, koji je napisan da djeluje formom i živošću prikazivanja s pozornice, pa o tom ovisi i literarni njegov uspjeh. Mislim tim reći, da su ovaki komadi tako spojeni s pozornicom, da se ne može uzeti za sebe njihova literarna sadržina i ocijeniti literarna vrijednost iz samog čitanja. Literarna je vrijednost „Cyrana“ relativna.

* * *

Osoba samoga junaka Cyrana dosta je zanimljiva; u zadnjem je činu pokazao Rostand, da bi mogao napisati nešto snažno, dramski. Cyrano je doista tragična ličnost; ali dugo ne možemo da uvidimo te njegove tragičnosti, previše smo odvrnuti od njegove duše i unutarnjih njegovih boli i borba živahnosću epizodnih prizora. Konflikt je u njegovoj duši zgodno i duboko skiciran, ali samo skiciran. A to je jedna od glavnih slabosti te drame ili — kako ju je pisac možda zbog veće ironije okrstio — te „komedije“. Kako bi potresnu dramu bio načinio od toga psihološkog konflikta kakvi sjevernjak!

U samom Cyranu ima dosta krvi Dumasovoga Keana. Ona crta umjetničkog nezadovoljstva, ona spoznaja, da mora biti svakomu na uslugu, zabavljati publiku, recitirati ili improvizirati stihove, kad se komu prohtije, — neka ovisnost, posebni položaj u društvu, u koje ne spada — sve to djeluje na jednu ovakovu dušu. Cyrano očito nije tek pusti bečar, tek bezbrižni vitez, tek lakomisleni brbljavac. Njegove dosjetke, njegovo razbijaštvo ima nekaki prizvuk boli, očajnosti, kao i one vratolomije u Turgenjevljevu „Očajniku“. Ta crta jasno izbija u četvrtom činu, kad onako očajno srće u boj. U njega ima odvažnosti, ima ponosa, srdžbe na sve one pustahije oko njega; on odbrusi svakomu u brk, što misli, često naliči jadnik onim Shakespearovim dvorskim ludjacima. Cyrano se često „producira“ pred drugima, on je izvrstan mačevalac, ubija markiza pjevajući baladu, a opet pomogne, da mu se draga

Roksana uda za drugoga — jer zna, kakova je njegova vanjština, kako mu je dugačak — nos.

Roksana ljubi onoga, koji joj govori i piše tako lijepe stihove, čarobne riječi (premda je dosta nenaravno ishitren prizor, gdje on pod balkonom mjesto Le Breta govori ljubavne stihove), a on mora da gleda, kako ona grli lijepoga i glupoga prijatelja i kako polazi za nj.

Ima u Cyrana velike tragike; ali je šteta, što je tek natuknuta, što su mnoga mjesta odviše ishitrena, što se duša junakova gubi u masi epizoda, što je sve nekaki „tableaux“ rasejepkan i bučan, te izgleda, baš ko da bi lijepom grčkom golom kipu obukli rokoko odijelo. . .

No tko se bude dao zasljepiti, tko bude razmišljao o Cyranu samom, tko bude svukao s njega sve ono, što je konvencionalno i paradno i zavirio mu u dušu, naći će tamo u dnu pod velom sarkazma, iza one bolne trzavice veliku jednu dušu, veliku jednu ranu, cio jaz između vanjštine i nutrine, između materije i duha, između idealnog i realnog svijeta. Dakako, da će si takav čovjek onda sam trebati zamisliti drugu, dublju dramu, onu, koja je nekako u Rostandovoj komediji zabašurena. Možda će onda vidjeti, da sva ona vanjština, s kojom se spaja romanski duh, sva ona njegova glagoljiva društvenost, ono bježanje od samoće i uživanje u čarobnosti forme nije no laka trzavica, nekako opijanje, nekako velo, pod kojim ima jaz, koji sve više puca.

Beč, polovicom studenoga.

B. Vinkov.

Sodôbni slikarji in kiparji slovenski.

Piše Fran Košak.

(Dalje.)

Meseca septembra t. l. je priredil Josip Germ v deželnem muzeju Rudolfinumu razstavo svojih del. Slikar, o katerem se je čul le tu pa tam kak glas iz tujine, je stopil nepričakovano pred naše občinstvo kot pristen umetnik, ki ima poleg velike nadarjenosti tudi bogato strokovno naobrazbo.

Germ se je učil sprva na dunajski akademiji; odtod je šel v Prago, kjer se je izobraževal pri profesorjih Brožiku in Ženišku, dokler ni vstopil v atelijé Brožikov.

Cela Germova razstava je obsegala nekaj portretov, oljnatih in pastelnih, dolgo vrsto portretnih studij, nekatere žanr-slike, malo pokrajinsko sličico in 1 kopijo po Rembrandtu (Rembrandtova soproga Saskia). Germ se je pokazal v prvi vrsti portretista. Vse njegove glave so plastično modelovane, ostro karakterizovane in

polne življenja. Zanimiv je njegov lastni portret, ki ga je slikal še na Dunaji: slikar v naravni velikosti, s paletto in čopiči stoji pred stojalom, obrnjen je z obrazom proti gledalcu. Portret je slikan v claire-obsure-tehniki, in je posebno fino izdelan, samo sence so malo neprozorne. Sploh se mora Germu priznati, da ima tehniko v oblasti. O tem pričajo posebno portreti, katere je izvršil pozneje v Pragi, kjer se je do dobra seznanil z onim vzornim realizmom praške šole in se mu udal s celo dušo. Portret dr. M. je izreden umotvor, ki se odlikuje po krepki plastiki; posebno glava je izborna modelovana. Med pastelnimi portreti pristoja prvo mesto sliki primadone Stropnicke; tehnika je tu jako elegantna, mehka, inkarnat svež in čist, brez ostrih potez in trdih senc.

Germ je mojster v slikanju obrazov. Vse te portretne studije, najsi bodo slikane v polni svetlosti ali pa v sobi, na nevtralnem ozadju, so slikane v jako virtuozni tehniki, s krepkimi potezami; incarnat je zlasti pri ženskih obrazih topel, kolorit pri nekaterih uprav živahen. Človek res ne ve, kateri studiji bi prisodil prvo mesto. Splošno je najbolj ugajala krasna slika molečega starca, ki je slikana s prav psihološko istinitostjo.

Izmed žanr-slik omenjam te-le: „Čitajoča deklica“, ki predstavlja mlado gospodično v budoarju, ko čita. Slika je izdelana jako natančno. „V ateljeju“: mlada slikarica s paletto in čopiči pred stojalom. Skozi okno se odpira razgled na dolgo poslopje, pred katerim raste vrsta mladih akacij. Zračna perspektiva je pogojena izvrstno. „Prijatelj živalic“ je rejen pater, ki pestuje psička; to je prav nedolžno-humoristična slika, ki kar diha življenje. Nekatero druge žanr-slike so krasne svetlobne studije (n. pr. „Mati ob mrtvem detetu“).

Religijozno sliko je razstavil Germ samo jedno in ta je: „Studija k sliki sv. Aleša“. To je strogo realistična slika, — podobna onim svetnikom, kakoršne slika n. pr. fra Medović, samo da nima kar nič religijoznega na sebi.

S to razstavo je pokazal Germ tako tehnično dovršenost, s kakoršno se ne more ponašati mnogo naših slikarjev. Akoravno nima od razstave gmotnega dobička, — kajti prodal je bore malo slik, — vendar si je lahko v svesti, da je svoje rojake malo omajal in vzbudil v njih nekaj zanimanja za lepo umetnost. Na sliki, katero ima slikati za mestno dvorano („Mestni svet ljubljanski se klanja cesarju, ob potresu 1895.“) imel bode priliko, pokazati tudi svoj dar za večje historične kompozicije, kar mu na tej razstavi seveda ni bilo mogoče. Od učenca velikega Brožika smemo pričakovati, da bo svojo nalogo povoljno izvršil.

Tudi med našim ženstvom imamo zastopnico slikarske umetnosti. Ivanka Kobilca, ki je nastopila še pred Germom, je edina slovenska slikarica, ki se je povdznignila do znatne višočine. Izobraževala se je na Dunaji in pozneje v Monakovem, kjer je imela za učitelja portretista A. Erdtelta. Predstavila se je prvič

našemu občinstvu l. 1890. ko je razstavila v Ljubijani precejšno število svojih del, portretov in žanr-slik.

Med oljnatimi portreti se je odlikovala na razstavi slika umetničine sestre, ki je slikana v celi podobi v naravni velikosti. Dasi jo predstavlja slikarica v jasni, rožnobarveni obleki na svetlem ozadju, v mehkih, lehkotno obsenčenih barvah, je vendar ves život jako plastično modelovan; obraz, ki je slikan en face, je izborno delo. Portret slikaričinega očeta je slikan s pastoznimi barvami, ki se vsled svoje plastičnosti same senčijo.

Kobilca se je izkazala tudi v pastelnem slikanju. Omenjam le portret gosp. Razingerjeve, ki je izdelan v jako mehkih obrisih in neizrečeno milih barvah.

Med žanr-slikami zavzema prvo mesto „Citrarica“, mlado dekle v gorenjske noši, ki sedi ob citrah in si podpira glavo. Prav krepko je modelovana glava in pa desna roka, ki se prav plastično dviga iznad temnega ozadja. Druge slike, kakor: „Mamica kavopivka“, „Holandsko dekle“, „Pri vodnjaku“ in dr. so bile razstavljene že po mnogih mestih, kjer je žela umetnica zaslužno priznanje.

Poslej je slikarica mnogo potovala po Nemškem in Francoskem; bila je tudi v Parizu, kjer je razstavila nekaj svojih slik v „Salonu“. Pred leti je risala ilustracije za Fischerjevo izdajo Jenkovih pesmij. Nedavno je bivala v Sarajevem, kjer je razstavila svoje nove slike. Bosenska „Nada“ je prinesla tedaj 10 reprodukcij njenih slik in daljšo studijo, kjer jako pohvalno omenja posebno nekatere otročje žanr-slike. Sedaj se mudi Djakovem, kjer izdeluje portret Strossmayerjev za ljubljansko mestno zbornico.

Pečati se nam je še z našimi najmlajšimi talenti, kateri večinoma še študirajo na različnih akademijah. Nekateri izmed njih so nam podali že dokaj dokazov, da se krepko razvijajo. Tako na pr. je slikal Jakopič kapelico v trnovskem predmestju. Oni štirje angeli na stropu kažejo precej jasno upliv klasične italijanske šole in se odlikujejo po izborni anatomiji. Jakopič je poleg tega jako dober dekorativni slikar. Na monakovski akademiji študirata Ivan Vesel in Matija Jama. Prvi, ki žanje baje v Monakovem krasne uspehe, je znan pri nas samo po imenu, tembolj pa poznamo družega po mnogih risarijah v „Dom in Svet“. Po njegovih dosedanjih poskusih se nam zdi, da Jama nima talenta za velike kompozicije, pač pa je mojster v risanju dobrih vinjet. Tudi kot portretist je znan po portretu literata Gorekarja, ki je dobra slika v moderni tehniki.

Na dunajski akademiji se izobražuje Anton Koželj, — srednje velik talent, — ki mnogo riše v „Dom in Svet“. Drug naš akademik, Ivan Vavpotič, je prav individualen talent, ki je ubral povsem svojo pot. Njegovi simbolični risbi („Zavržena ljubezen“ in „Do miru“) izražata globoke, resne ideje; oblika je jako simpatična. Še kot gimnazijec v Novem Mestu je naslikal Mater Božjo v povsem moderni tehniki; namenjena je bila slika

za ondošnjo Frančiškansko cerkev, a ni ugajala vsled pregolih telesnih delov Marijinih, in ker so bili angelji naslikani brez perut, slučaj, ki se je primeril tudi pokojnemu J. Šubicu, in ki pač drastično osvetljuje naše slikarske razmere. Roman Fekonja je slikal portret Miklošičev za deželni muzej, Ceyler razstavil pred nekaj meseci Prešernovo sliko. Na Dunaju živi akademični slikar Sturm in v Benetkah Ferdinand Vesel, o katerih so mi podrobnosti neznane.

Kot je razvidno, naše slikarstvo krepko napreduje; umetnikov, ki bi dosegli svetovno slavo, med sodobnimi slikarji našimi še nimamo. Njihova imena so drugim narodom še večjidel neznana, toda upati smemo, da stopijo v kratkem nekateri izmed njih na svetovno pozornico. Umetnikov kakor sta bila brata Šubica zdaj še zastonj iščemo v vrstah naših slikarjev, — a Germ nam daje največ upanja, da jih doseže, to je pokazala njegova razstava v Ljubljani. Da je Germ po svetu še tako malo poznat, je gotovo vzrok ta, ker še ni nikjer drugje razstavil nobene svoje slike. Za Germom nam daje Grohar še skoro največ upati; ko je razstavil svojo prvo sliko „Sveta družina“, so jo kritike soglasno pohvalile in se izrekle, da po smrti bratov Šubicev Ljubljana še ni videla razstavljenih boljše slike. Izvanreden talent in izmej vseh slov. slikarjev gotovo najindividualnejši je vsekakor I. Vavpotič; toda, ker je še tako mlad, in ni dal v javnost doslej še več kot dve risbi in eno oljnato sliko, zato je sedaj še nemogoče izreči o njem kake sodbe.

Prav tako malo, kakor so n. pr. Grm, Grohar in dr. poznani širjemu svetu, prav tako malo poznamo v domovini Iv. Vesela in I. Sturma; njihove slike so na Slovenskem povsem nepoznane, in le zdaj pa zdaj zaide kakšen glas o njihovem delovanju v naše kraje.

(Dalje.)

Reforma srednje škole.

III.

Pošto je već u prvj s jednici primljen plan enquete — prije toga je dr. Lothar u ime uredništva „Vage“ pozdravio prisutne — postupalo se zbilja po osnovi; i tako su na prvo mjesto došla mnijenja zastupnika pojedinih struka na sveučilištu o tom, koliko zadovoljava gimnazija kao pripravna škola za sveučilište. Tek iza toga raspravljalo se o tom, koliko se u gimnaziji postizava opća naobrazba.

U pogledu prvoga dijela rasprave činilo se nekima, da se čitavi smjer gimnazijalne naobrazbe posvema protivi onomu, što kasnije djak na sveučilištu uči, — pa to u velike prijeći kasnije napredak. Jasno je, da se najviše tuže profesori eksperimentalnih

znanosti; no ni zastupnici drugih struka nisu zadovoljni s današnjom srednjom školom.

Navest ćemo redom, kako je tekla rasprava, važnija mnijenja učesnika.

Prof. Hatschek kao naravoslovac izjavljuje, da se obuka u naravoslovlju mnogo bolje goji u nižim nego u višim gimnazijama, jer tu djaci dobivaju sve više interesa za riječ. a sve manje za smisao. Realka je u tom mnogo bolja. Hatschek usvaja mnijenje Haeckelovo: čovjek treba da najprije poznaje prirodu i svoj organizam; a poznavanje klasične starine (kojoj Haeckel priznaje, da da je „ein höchst wichtiges und unentbehrliches Bestandtheil unserer höheren Bildung“) i tako se ne stiče gramatikalnim znanjem, nego poznavanjem literature, duha. I tako je t. zv. „idealna“ narobrazba govorniku jedino zaostajanje za vremenom Gimnazija se razvila iz samostanskih škola, a bila je priprava za teologiju; — danas to ne može da bude. Reforma bi trebala da u školu uvede modernu literaturu i smisao za umjetnost. Postiglo bi se to, kad bi škola imala jedan stupanj, osamgodišnja obuka smanjila na šestgodišnju — a uza to bi valjalo uvesti više škole, kao prelaz na univerzu. Hatschek se ne nada uspjehu, no ipak misli, da bi trebalo na parlamenat upraviti molbu u tom smjeru.

Medicinar prof. Schnabel veli, da ne traži mnogo znanja od svojih slušatelja, no oni nemaju upravo nikakvoga. Kriva je metoda, kojom se ne stiče nikakva spretnost, pa su zato mladi ljudi pri bolesniku baš u neprilici. „Es handelt sich jetzt nicht mehr blos um die Analyse des Gedachten, sondern vornehmlich um die Synthese des Angeschauten“. Ali te sinteze nema, jer djaci gube u školi sposobnost, da promatraju i razlučuju objekat. Schnabel veli pače, da bi volio, da ima za slušatelje ljude, koji nemaju nikakvih škola, nego absolvirane gimnazijalce! Medicinara ne treba latinskoga, nego moderni jezici.

Njegov drug po zvanju dr. Herz žali takodjer, što se djaci nikako ne znaju orijentirati u smještaju pojedinih organa, i za to treba vježbe već u gimnaziji. Djak bi trebao da sam eksperimentuje. „Das höchste Vernunftvermögen ist ja die Vernunft „kat' exochen“ — die Vernunft als das Vermögen Schlüsse zu ziehen“. To se u opće u gimnaziji ne goji, u njoj se talentu pretpostavlja marljivost. „Man möge individualisiren!“ Više zorne obuke htio bi i dr. Schiff.

Dr. Postelberg (jurista) naglasuje vrijednost deduktivne metode za jus. On shvaća dublje cijelo pitanje: njemu se čini, da se iza te deduktivne i induktivne metode sakrivaju dva različna nazora o svijetu: jedan apstraktan, drugi empirički. U novom je vijeku pobjedio empirički nazor — no za školu dugo će još vremena trebati apstraktan nazor. Za to baš nije moguća do kraja induktivna metoda.

Matematičar dr. Lampe nije zadovoljan sa sadašnjim uredjenjem gimnazije. Matematika se dosta predaje; no uspjesi su slabi.

Kao profesor ne traži mnogo matematičnoga znanja; no ne nalazi ni to. Želi, da se mjesto nekih teških dijelova algebre (n. pr. kvadratnih jednadžbi II. stupnja) uvedu prvi principi više matematike (integrali). Predlaže, da se gornja gimnazija razdijeli u dva dijela: u naravoslovan i filološki.

Dr. Menzel kao pravnik želio bi znanje latinskoga jezika, — no zbiljsko znanje, kojega za sada nema. Pravnici bi trebali da znaju više latinski, više povjesti; grčki mu se za njih čini suvišnim.

Glavna pogrješka današnje gimnazije čini se dru. Bernatziku to, što se ne pazi dosta na talenat. „Man könnte fast sagen, dass unser Gymnasium den Cultus der Talentlosigkeit bestrebt“. Tako dolaze na sveučilište nesposobni individui, koje čovjek ipak ne može uništiti tim, da ih natrag pošalje — i oni kasnije tvore veliku većinu ljudi, nesposobnih za društvo. Gramatikalno učenje dobro je školovanje za pravnika; no žalosno je, da se klasići gdjegdje smatraju jedino primjerima za sintaktička pravila. Povjest se takodjer uči zlo; ne valja učiti date, nego kulturni razvoj društva, duh vijekova. Grčki je suvišno. Mjesto toga francuski i engleski, što je danas za obrazovana čovjeka apsolutno potrebno. Valjalo bi više paziti na to, da se djaci nauče izrazivati svoje misli.

Pravnik dr. Philippovich tuži se takodjer, što djaci iz gimnazije ne donose na sveučilište sposobnosti, da shvataju realne prilike. Jer iz klasika nauče se mladi ljudi svijet shvatati pjesnički, idealno. Inače ima apsolvirani gimnazijalac priličnu pripremu za pravne nauke. No cijelo pitanje o reformi, čini se govorniku, da je krivo shvaćeno: mi danas nemamo jedinstvenoga nazora o svijetu, pa prema tome niti jedinstvene kulture i naobrazbe. Svi pokušaji o reformi radi toga su tehničke naravi; na samoj stvari ne mijenja se mnogo. Reforma gimnazije traži i reformu univerze. Govornik žali, što se danas od mladih ljudi niti traži niti im se daje dosta zrelosti.

Od strane tehničara govori prvi dr. Mayredner, kao arhitekt i profesor tehnike, i izjavljuje, da je realka dostatna priprema za tehniku; samo da se uvede i poznavanje klasičkoga vremena, koje je graditelju nužno.

Dr. Rädinger, takodjer prof. tehnike, tuži se najviše na nesamostalnost djaka i misli, da je tomu mnogo kriva slaba naobrazba profesora. Odviše se vjeruje u auktoritete. U pučkoj su školi djeca spretnija i lakše shvaćaju nego kasnije. Predlaže jedinstvenu srednju školu, obuku od 6 godina i reduciranje vremena učenja. Škola ne proizvadjva vedre i zdrave ljude — to je osnovna njegova misao.

I od strane klera prisutni evangelik dr. Witz-Stöber žali, što se u gimnaziji ne nauče djaci razumijevati klasičnu starinu. Zaboravlja se kod učenja kulturno historijski momenat. Škola ne postizava svoje svrhe, jer se uči za notu i stvaraju „štreberi“.

Dr. Oelwein (tehničar) razlaže povjest gimnazije i realke i konstatuje, da danas graditelju nije potrebno znanje klasičnih jezika, no priznaje u ostalom, da se i moderni jezici na realci jed-

nako slabo uče, kao što se na gimnazijama klasički. Za jedinstvenu njemačku srednju školu predlaže ove predmete: religiju, njemačku slovniciu i literaturu, geografiju i povjest, fiziku, naravoslovlje, matematiku i „die zweite Landessprache“ (!). Osim toga moglo bi se gojiti poznavanje svjetske literature, risanje, deskriptivna geometrija i filozofska propedeutika. Predlaže, neka se u nižoj gimnaziji uče jezici (gramatičko školanje), a u višoj neka se učenici razdijele u dvije grupe. Tako bi djak tek s 15 ili 16 godina imao odlučivati o svojoj budućnosti, a ne, kao sada, u desetoj.

Od ovih napadaja branili su gimnaziju dr. Waniek i prof. Bass. Oni se plaše samostalnosti djačke, plaše empirične metode, jer ne vjeruju u njenu korist. Vrijedno je spomenuti riječi Waniekove: „Der grosse Fehler liegt darin, dass man das Ziel im-Auge behält, aber nicht den Ausgangspunkt der Gymnasialbildung. Das Ziel mag sein, den jungen Mann im Leben geschickt zu machen. Aber bedenken sie, dass wir Knaben von zehn Jahren haben, deren Grundstructur die psychische Einfachheit ist, und dass wir angewiesen sind, für unsere Bildung ein Mittel zu schaffen, welches wirklich den Charakter der Einfachheit hat. Das ist das Leben der classischen Völker, die Cultur des classischen Alterthums“.

Karakterističan je ovaj mali intermezzo iz njegova govora! „Was die Kritik anbelangt, so kommt es bei der Erziehung und beim Unterricht auf das Object der Kritik an. Wo hört die Kritik auf und wo fängt sie an? Soll der junge Mann das Kleid der Mama kritisiren? (Zwischenruf: Gewiss!) Er wird weiter auch die Handlungsweise des Vaters kritisiren“.

(Svršit će se.)

Mlada Hrvatska.

Braćo djaci! — Žalosno je, da na ovom mjestu, gdje bi trebali da budu izvještaji o našem radu i napretku, moramo se eto tužiti na nemar, koji je baš pogledom na ovaj dio našeg pokreta u djaštvu zavladao. „Nova Nada“ htjela je da se od stare „Nade“ osobito u tom razlikuje, što će literarni dio pustiti s vida i nastojati što više, da se u djaštvu budi interes za socijalni dio ovoga našega pokreta t. j. za to, da se okupimo oko jednoga lista ne kao literati ili literarni početnici, nego kao djaci — kao mladež, koja se sprema da u svim granama hrvatskoga života dostojno zapremi mjesto inteligencije.

Pisali smo već u prvim brojevima opaske o današnjem stanju hrvatskoga i slovenskoga djaštva, budili smo na rad, zvali na okup. Radili smo polagano pismima i dogovorima s braćom po svim hrvatskim i slovenskim zavodima. U I. svesku druge knjige još smo jasnije istakli našu misao, priklopivši poziv na „braću i drugove“ i određivši u glavnim crtama ciljeve, koji nas vode. Još opširnije obrazložili smo sredstva našem radu u člancima

o „mladom naraštaju“ — a osobito u našem drugom proglasu, koji se ima shvatiti kao precizirani naš program. Već za školske godine nastojali smo, da se zajednička naša misao proširi po svim zavodima, gdje ima domoljubne mladeži, — a to smo još više postizavali u praznicima na nekim manjim i većim sastancima, u čem su osobito braća Slovenci prednjačili. Tijekom toga vremena razbistrile su se mnoge nejasnoće, izravnale neke sitne nesuglasice, koje su izbile na javu — i tako smo mogli na početku ove godine stupiti na rad s ozbiljnom voljom i nadom, da će iskre, zapretane dosadašnjim radom, ogrijati srca cijeloga djaštva na novo požrtvovno i uztrajno nastojanje, po kojem ćemo još bolje dospjeti do našega cilja. Pozvali smo vas, braćo djaci, da se okupite opet oko „Nove Nade“, kao jedinoga svoga glasila, a da i u djačkim prilikama na pojedinim zavodima nastojite uvesti poboljšanja i pokazati uspjehe. Pismima bodrili smo, da se ne date smesti u tom, što je gdje-gdje bilo nemoguće provadjeti naš program u onom smislu i opsegu, u kojem je to bilo izraženo u našem proglasu; pa da, ako već nije moguće djelovati u društvima i sastancima tijekom godine, to više nastojite, da se to okupljanje, međusobno poznavanje i unapredjivanje ogleđa u „Novoj Nadi“. Molili smo vas, da nam sa svih zavoda šaljete potanka izvješća, što se gdje-radi i je li se što uopće radi oko našega cilja. Htjeli smo, da u rubrici „Mlada Hrvatska“ i „Mlada Slovenska“, podamo jasnu sliku svega, što bi trebalo da se u djaštvu popravi.

S nekih zavoda dobili smo pisma i upute; s nekih pak na žalost do danas nemamo nikakvih točnijih vijesti, po kojima bismo mogli bar približno znati, što nam je činiti. Ne zovemo samo povjerenike, da za volju našega zajedničkoga rada izvješćuju o prilikama na zavodima, gdje za „Novu Nadu“ rade, nego uopće sve naše prijatelje, pretplatnike i suradnike. Upotrebit ćemo svaku makar i malu vijest, pa ćemo onda nastojati, da prema tome predložimo, kako bi se gdje mogla izabrati što bolja sredstva za izvedenje našega programa. Ako to do sada nije bilo, molimo, da bude od sada, — jer to, što se ne možemo sakupljati, moramo nadoknaditi međusobnim dopisivanjem i ovakim javnim iznašanjem naših potreba. A i među se trebalo bi da si dopisuju prijatelji našega pokreta. Žao nam je, što moramo konstatovati, da smo veoma malo pisama primili, u kojima bi se od nas tražile adrese prijatelja „Nove Nade“, za međusobno dopisivanje. Ne zaboravimo na to! Molimo vas, braćo djaci, da nastojite, kako ne bi ovo ostao glas vapijućega u pustinji, da se ne ostane kod riječi, nego pristupi k djelu!

Ne ćemo ovaj put da se dalje tužimo na neke neprilike. Ne ćemo da na ovom mjestu izbrajamo sve, s čim se imamo boriti. Članak na omotu jasno pokazuje, kakovih sve elemenata ima u djaštvu — kakovih sve neprijatelja ima „Nova Nada“ i naš pokret. No jedno pitanje hoćemo da opet potaknemo, jer se bojimo i žalimo, da ne bi zaspalo, da se ne bi zaboravilo. To je pitanje o djačkom sastanku. U samom našem glasilu, u privatnim pismima i razgovorima budili smo se, braćo, međusobno, da uznastojimo oko ostvarenja te ideje, koja je na žalost već eto tri godine zaboravljena. Znamo, da ćemo o svim djačkim pitanjima najbolje moći povesti riječ na djačkom sastanku; a spljetski sastanak pokazao je, da u hrvatskog djaštva ima snage i volje, da se što ozbiljno započne. No sve to treba mnogo pripreve: treba odrediti mjesto, način, kako da se sastanemo, treba da u glavnotu znamo, o

čem ćemo raspravljati na sastanku Sastanak bi imao biti u glavnom sastanak abiturijenata; je li bi i ostali djaci imali pristup, je li bi se odlučivalo i o stvarima, koje se ne tiču abiturijenata — o svem tom treba još razmišljati i vijećati. Pozivamo vas dakle, braćo djaci, da nam javite što o tom mislite — pa će se onda pristupiti k poslu, da se uredi sve, što je potrebno za sastanak. Za nas najbliže oko „Nove Nade“, koji ne ćemo da budemo kakvi vodje ili zakonodavci, — nego da jedino izrazujemo mišljenje cijeloga hrv. i slov. djaštva — odlučno je znati, što misle djaci u većini. Po tom mogao bi se ravnati centralni odbor, koji bi se ustanovio u Zagrebu. Ne krmajmo braćo! Za one, koji ostavljaju ove godine naše škole, nije dugo vrijeme od tih par mjeseci, što još ima do mature: a željeti bi bilo, da se ne radi brzo i nepromišljeno, nego da prvim ovim sastankom, koji bi nastao pod utjecajem i inicijativom „Nove Nade“, posvjedočimo, da smo ozbiljno shvatili našu zadaću i da imamo sila, da joj zadovoljimo.

Braćo djaci! Pozivamo vas dakle, da u privatnim razgovorima, na jedinim zavodima, razbistrite i ispitajte ovu stvar, pa da onda rezultate toga javite „Novoj Nadi“. Mi ćemo onda predložiti, kako da se čitava stvar uredi, da bude zbilja odgovarala svrsi. Red je, da pokažemo, da nismo uzalud radili tri godine, nego da je taj rad donio zrela ploda nama i narodu, koji ljubimo i za koji radimo.

Mlada Slovenska.

Prežalostno je, da bi trezen človek mogel mirno poslušati pogovore naših dijakov. Komaj sta dva ali trije skupaj, že se začne premlevanje fraz o „izvoljenkah, lepoticah“ in Bog ve o čem še, samo o pametnem ničem; ali pa teče govoriča o tem ali onem „kroku“, resničnem ali iluzoričnem, da imajo le kaj govoriti in si preženo do skrajnosti dolgi čas; če pa vse to ne, zbere se jih dvojica, trojica ali več, in — hej „kara, pik“ — — — kako se to strastno igra, kakor bi se šlo za večno izveličanje! Tovariši, ali ni to otročje, škodljivo? Ali res mora tako živeti, tako razvijati se mladenič, ki hrepeni po možatosti? Koliko zlatega časa se umori! — — — In kaj so nasledki tega?

Ako povprašamo koga izmed ogromne večine naših abiturijentov, kaj misli o tem ali onem znamenitem pesniku, pisatelju, dramatiku, kako sodi o tem ali onem svetovnem vprašanju, te bo učeno pogledal, kakor bi ti hotel zameriti, da moreš še dvomiti o njega vsestranski izobrazbi, ko je vendar v zavodu, ki neguje toliko hvaljeno „allgemeine Bildung“, potem pa bo začel stokati in kašljati ia mencati, kakor bi betežnost vseh nervoznih ljudij prešla na njega, reveža! Ali pa ti bo kar prosto povedal, da se za take „oslarije“ on, materijalist, niti ne briga. Pa če bi ga vprašal, zakaj je materijalist, in kaj je pravzaprav materijalizem, oh, to bi bil spet križ!

Le malo je dijakov, ki bi z paznim očesom opazovali razvoj svetske literature, in ki bi se zanimali za idejo, ki vejejo v spisih modernih pisateljev. Toda kako moremo zahtevati, naj se upoznao s sodobnimi pisatelji in njihovimi idejami, ko so jim še celo klasiki, nemški ali ruski, da ne govorim

o francoskih ali angleških, skoro povsem nepoznani. V šoli se sicer mora znati n. pr. o Goethe-ju natanko dan njegovega rojstva ali smrti, kdaj so se porodila njegova dela, in dr., toda, da bi se upoznali z duhom, z onimi globokimi mislimi njegovih del, — kar je gotovo glavno, — tega šola ne zahteva.

Le malo dijakov se najde, ki bi se bavili z razmotrivanjem socijalnih in drugih vprašanj, ki so zdaj na dnevnem redu; in vendar bi bilo jako želeti, da bi sedaj v dijaških letih se malo poučili o vseh teh vprašanjih saj pozneje bodo imeli za vse to še menj dobre volje in časa. Toda pustimo za danes ta žalostna premišljevanja, in bodi nam dovoljeno par besed o nečem drugem, ne manj važnejšim za razvoj našega dijaštva.

Preteklo je že nekaj mesecev več kakor eno leto, odkara se družimo v skupnem listu in delimo mej seboj iste težnje in ideale, odkar se trudimo skupno za svoj napredek in se pripravljamo za bodočnost.

Spoznali smo dosedaj medsebojne naše razmere in glavne potrebe, izvedeli smo, bodisi v listu samem, bodisi v zasebnih pismih, po čem nam hrepeni srce! Toda, ker smo se dosedaj mogli upoznati samo dopisujoči si, nastaje velika potreba, da so spoznamo še bolje, in da z živo besedo razpravljamo o vseh dijaških vprašanjih in potrebah. Kje se pa to zgodi lažje kot vprav na dijaških sestankih, kjer se zbera dijaki od vseh strani, in poroča lahko vsak, kaj ga teži; tudi ima, kot znano, beseda večjo moč do človeških src, kot pa pisani govori do čitateljev. Zato bi bilo jako potrebno, da se priredi eden obči dijaški sestanek, na katerega bi se zbrali vsi slovenski in hrvatski dijaki, naši privrženci, da se spoznamo tudi po obličju, da se bratski pozdravimo in da se še tesneje združimo v eden krog. Umestno bi bilo, da bi trajal ta sestanek malo dalje, kjer bi mogli vsi dijaki izreči svoje misli; zakaj težko je prirediti takšen obči sastanek, zato pa je bolje, da se tedaj zadržimo malo dalje, saj Bog zna, če se nam bo nudila še kdaj pozneje podobna prilika. Na tem sestanku bi se ne popivalo čez mero, ne pevalo o slavi in slobodi ter napivalo idealom in domovini, temveč tu bi se govorilo trezno in premišljeno, kako bi se dala še spopolniti naša organizacija, česa nam še nedostaja, in kako bi se moglo še uspešneje delovati za naš napredek in dr. To bi bilo za vse dijaštvo od ogromne koristi. Kot posebna točka vseobčnega dijaškega shoda pa bi bil maturantski sestanek, kjer bi se maturantje med seboj dogovorili o nadaljnem svojem delevanju, in kako bi mogli še nadalje najuspešneje podpirati naš pokret, da vsaj na ta način ostanejo z nami v zvezi.

Kje bi se dal shod prirediti, to še ni nič gotovega, o tem naj premišljujejo naši sodruzi; morebiti bi bilo letos primerno, da pridejo Slovenci zopet enkrat na Hrvatsko stran, da se upoznajo nekoliko z bratsko zemljo in s toliko slavljenjo hrvatsko gostoljubnostjo.

Zato vabimo vse naše sodruge, naj nam v privatnih pismih naznanijo svoje mnenje o nameravanem sestanku, kje naj bi se priredil, kdaj, in naj nam sporoče svoje nasvete o vseh drugih okolnostih, ki bi se tikali shoda.

Literarna kronika.

Vjerne sluge. Spjevao *Osman beg Štafić*. Preštampano iz „Vienca“. 1898. Dionička tiskara u Zagrebu. Cijena 75 nč.

Najnoviji spjev *Osman bega Štafića*, što je dugo vremena izlazio u „Vijencu“, leži eto preda mnoom preštampan u knjižici od 345 strana. Tko je *Osman beg Štafić* (pjeva pod pseudonimom) — ne zna se; no iz ovoga spjeva vidi se, da je to čovjek, koji bi u epici mogao još mnogo lijepa da nam poda. Istina je — danas više nije vrijeme za ep; pa bit će, da je i u nas rijetko tko pratio „Vjerne sluge“, dok su izlazile u „Vijencu“. Ipak — pisac je to zaslužio. Jer u epu o Zrinjskome bilo je teško stvoriti nešto nova i dobra. Od Karnarutića do Trnskoga ima toliko varijacija te iste teme, — te sam se zbilja bojao, da je i najnoviji opjevač slave Zrinjskoga, ponavljao staru gradju. On to nije učinio: on je na cijelu sigetsku katastrofu gledao drugim očima. I baš taj njegov pogled čini, te bih ga nazvao jednim od prvih naših epičara. Ideja je djela u samom naslovu. „Vjerne sluge“! Štafiću nije Zrinjski patnik „za krst časni itd.“, on je njemu tek jedan akter u onoj velikoj tragediji vječnoga službovanja, koju smo igrali kroz stotine godina. U sigetskoj katastrofi vidi pjesnik jedan novi i žalosni primjer naše vjernosti, našega poniženja. Pa pored te doista veličajne ideje, koja provijava cijeli ovaj ep, nije mogao da Zrinjski jedini budi naš interes. Štafić je otvorio i drugu stranu, koja se jednako bori za tuđe dobro: našu braću Muhamedove vjere. Tu je pendat Zrinjskome: — Mehmed Sokolović. Jednako junak kao i on, jednako pošten i vjeran — sluga. Ta sinovi su istoga naroda! I tako se kod Sigeta sastaju ova dva predstavnika naših jada — da se bore i da se krvare. I jedan i drugi vide, da su braća po krvi i jeziku, vide, da je čitava ta borba samo propast njihova: no oni — kano da ih je koban usud prikovao za to — ostaju kod borbe. Zrinjski vidi svoju propast — no ne će da popušta: on je idealista i vjeruje, da je dužnost preča od svega. Na drugoj ja strani Mehmed — patriota, koji ljubi svoju hrvatsku zemlju tako, te bi svu vjernost i sve ideale dužnosti i časti zaboravio, samo da njoj stekne slobodu. On preko cara Sulejmana nudi Zrinjskome krunu hrvatsku i nada se, da će je Zrinjski primiti, — nu ovaj ne će da se iznevjeri caru. Ovako zahvatiti cijelu sigetsku katastrofu mogao je samo genijalan pjesnik; a samo čovjek, koji se je zbilja uzvisio nad predrasude obiju stranaka i s patnjom gledao u tom cijelom trvenju veliki ideal domovine i naroda, koji pri tom pada i trpi, mogao je otkriti u Zrinjskoga taj veliki, nepraktični idealizam — tu crtu, koja nas je tako strašno uništavala u svakom vijeku naše povijesti. Mehmed Sokolović izišao je veliki patriota; Zrinjski plemenit čovjek. No oba su Hrvati, oba su jednako junački i jednako veliki u svojim bolima. A to, što se između ta dva junaka događja, ta tragedija vjernosti tudjincu, koji ih na cjedilu pušta, — to varira u mnogo epizoda Štafićeva epa.

Mehmed Sokolović ljubi kćer Zrinjskoga, Anku — i ona njega, dok s druge strane pogiba za njom Juranić — u tom je takodjer jedan, ako i manje uspjeli, dio tragike „vjernih sluga“ — koje dijeli vjera i tudji gospodar. Prekrasno je to izvedeno u epizodi o Oršiću i Hasanu, koja je upravo biser cijele pjesme. A u skrajnjem prizoru, u kom pogiba Zrinjski i propada Siget, pjesnik se je upravo zanio svojom mišlju i nanizao nekoliko duboko pjesničkih

scena. Nije tako sretan u opisivanju ratovanja, premda ima tu nekoliko epizoda, koje podsjećaju na homerske „monomahije“. Vrijedno je, da spomenem smrt topnika Mate, koja je tako dirljivo orisana, pa pohod Mehmedov k Zrinjskome, u kojem probija *beg* Štafić. Kažu, da je on samo po pseudonimu Muhamedanac, — u istinu je dapače katolički svećenik. Ovaj ep ne može da to potvrdi, jer u njem su Muhamedanci orisani bez predsuda i mržnje — s pravom nekom ljubavlju za jednokrvnu braću, s nekom dubokom tugom, što ih pjesnik mora opisati kao borce protiv Zrinjskoga. Ova tuga lebdi nad cijelim epom; a svoj vrhunac postigla je u onoj krvavoj ironiji, gdje Sokolović kliče:

„Baš Hrvata Turčin ne pokori,
Car Sulejman Zrinjskoga ne svlada
— Sokolović Zrinjskog će pobiedit!
Te će Hrvat Hrvatu dohrvat“ . . .

U tehnicu samoj moglo se je gdješto skratiti (n. pr. pismo Zrinjskoga Maksimilijanu), a ima i dosta hrapavih stihova, koji su se lasno mogli ispraviti. Dobro te je pjesnik svom desetercu dodao srok; inače bi ep umarao. U mnogo prispodoba, antiteza, epiteta i inih ukrasa pjesnik je pokazao svoj veliki naravni talenat, jer to nije traženo ni naučeno, nego je upravo iz duše poteklo.

A i cijela ova tmurna slika našeg služlovanja tudjinu, opjevana u epu nije no jedna velika lirska pjesma, nije no uzdah potekao duboko iz patriotske i misaone duše. I ako danas već ne bismo mogli čitati epa, koji bi nas zabavljao pustim reproduciranjem historijskog čina u desetercima, nego tražimo od pisca njegovu dušu i njegovo shvatanje — „Vjerne sluge“ moći ćemo ipak čitati s uživanjem. Jer ideja epa, a i sama izvedba tako ogromnog materijala pokazuju, da se u Osman begu Štafiću skriva jedna pjesnička individualnost, koja mi je to milija, što se u ovako zamamnoj prilici, kao što je opisivanje sigetske katastrofe, nije dala zavesti i ugušiti tiradama, nego je iznijela pred nas novi i veliki pogled na teški dio naše hrvatske sudbine. Preporučujem ep osobito mladeži najsrdačnije, jer on joj ne će samo podati pjesničkoga uživanja, nego dati i gradje za mnoge misli o čudnoj našoj prošlosti . . .

M. Nehajev.

Slovanska knjižnica. — Izšlo je že 81 snopičev te knjižnice, katera prinaša, kot že ime kaže, prevode iz vseh slovanskih jezikov, pa tudi izvorne slovenske spise. Njen urednik A. Gabršček je zasluž kod podjeten človek, kakršnih imamo mi malo, ker izide v njegovi tiskarni poleg „Slovanske knjižnice“ in političnih listov še mnogo drugih slov. knjig. Toda škoda, da Gabršček poleg svoje podjetnosti ne združuje v sebi tudi drugih lastnostij dobrega knjigarja; pomanjkuje mu v prvi vrsti finega okusa in natančnosti, kar lahko najbolje opazamo vprav pri „Slov. knjižnici“. Da mu primanjkuje dobrega okusa, no morebiti ima tega dovolj, toda potem je kaj drugega vzrok, da prihajajo v „Slov. knjižnici“ brez izbire na vrsto spisi, ki nimajo prav nikake umetniške vrednosti. Morebiti je temu vzrok njegova — ne vemo, kako bi se dostojneje izrazili — njegova nepremišljenost, s katero vzprejema in objavlja vse prevode, katere mu kdo cenejše ponudi; zakaj edino na ta način si moremo razlagati, kako pridejo nekateri spisi v „Slov. knjižnico“.

Toda Gabršček ne pomisli, kako se ta nepremišljenost maščuje na njem samem, ne pomisli, da s tem jako slabo skrbi za svoj žep. Skoro vsi slov. časopisi, kateri so se kedaj pečali s „Slov. knjižnico“, so mu vedno nasvetovali, naj bode pri izbiranju prevodov izbirčen ter naj gleda nato, da nam poda prevode samo najboljših del ogromne literature slovanske, katerih so se že davno polastili vsi večji Evropski narodi. Toda Gabršček se malo meni za vse nasvete; on hodi mirno svojo pot, ne oziraje se na kritike, podaje svojim čitateljem vse, kar mu pride pod roko, zdaj kako romantično neverjetnost brez vrednosti, zdaj zopet pride kaj boljšega na vrsto, kot za zabelo. In po tem se ravna tudi občinstvo, ker z nenaročanjem kaže, da se ne vjema z izdajateljevim postopanjem; ako pa se kdo naroči, tedaj plačuje le prisiljen, ali pa še tedaj ne, ker s knjižnico ni zadovoljen.

Ako pregledamo dosedanje delovanje „Slov. knjižnice“, vidimo, da večino prostora v njej zavzemajo spisi, ki sicer niso brez vsake vrednosti, a vendar niso toliko epohalni, da bi kazali jih posloveniti, nekateri pa celo zaostajejo daleko za leposlovnimi deli srednje vrednosti, in kakršnih imamo v slov. književnosti na preostanje.

Od ruskih literarnih velikinov ima „Slov. knjižnica“ bore malo prevodov; od Tolstoja dve drobni sličici, in vendar bi bilo jako primerno letos ob njegovi sedemdesetletnici seznaniti slov. občinstvo, s kakim večjim njegovim delom, nadalje od Puškina poleg krasne povesti „Kapetanova hči“ še povestico „Rakvar“, in to je vse; od Lermontova nič, od Dostojevskega nič, od Gogolja nič, od novejših poglavitejših ruskih pisateljev — niti pičice. Od čeških, Sv. Čeha eno novelico, več stvarij od čeških pisateljic, od Vrhlickega, Neruda: — nič, in več prevodov od drugih pisateljev, ki si niso stekli svetovnega glasa. Isto tako je s Poljskim slovstvom: od H. Sienkiewicza dve povestici, od Kraševskega nič, in več prevodov od manj znanih pisateljev. Iz hrvatskega slovstva je zastopan Šenoa z eno, a Šandor Gjalski, ki je sedaj med prvimi hrvatskimi književniki, in ki si je pridobil svetovno slavo, z dvema. Slednjič je izšlo precej izvorno slovenskih del, in sicer, kar je jako hvalevredno: Zbrani spisi Josipa Pagliaruzzija, Pesmi Funtkove, Zamejskega, S. Gregorčičeve, spomenica osmošolcev „Na Razstanku“, in še nekaj drugih manj važnejših stvarij.

Ako pa nasproti temu premislimo, kaj bi nam lahko bila „Slov. knjižnica“, s kolikimi krasnimi deli svetovno znanih pisateljev bi nas bila lahko seznanila, nvidimo lahko, da se je g. izdajatelj mnogo zagrešil na kvar slov. slovstva Mogoče, da so bili tu pa tam prizanesljivi in dobrohotni kritiki, ki so s čim rahlejšimi izrazi nezadovoljstva ocenjavali posamezne snopiče, tudi nekoliko vzrok tej nekorektnosti. Toda, ko so pozneje kritiki izprevideli, da g. Gabršček njihovo dobrohotnost zlorablja, in so svojo taktiko izpremenili v toliko, da so z molkom, namestu z ostrimi ocenami, — edino le zato, da bi podjetje ne trpelo škode, — skušali preokreniti smer „Slov. knjižnice, se vkljub temu s „Slov. knjižnico“ ni obrnilo na bolje.

Zadnji čas so izšli zopet trije novi snopiči, namreč 75—76, „Na Bojišču“. Češki spisal Jan Klecanda, poslovenil Ivan Rejec, in pa snopič 77, „Beračica“, ruski spisal Vinko Zorič, poslovenil Podravski.

Slikam iz bojišča nimamo kaj očitati; to je zopet dobro zrno mej plevami. Tu so v resnici krasno orisane epizode iz laš: e ustaje leta 1848, ko

se je vzdignil narod in pričel boj za združeno Italijo. S krepkimi in plastičnimi barvami so orisane vse vojskine grozote, in jasno se nam stavijo pred oči pojedini prizori iz bojišča. Simpatično je opisana žarko plamteča domovinska ljubezen in navdušenost Italijank za svobodno in zjedinjeno domovino, njihova hladnokrvnost napram nevarnostim in celo napram očitni smrti.

Zato pa bi mi preporučili ta dva snopiča posebno našemu ženstvu, ki je v narodnih stvareh še večjidelj jako mlačno; naj bi jih ti jasni vzgledi o rodoljubju Italijank prebudili k čim večji narodni požrtvovalnosti!

V svetli luči se nam prikazuje zvestoba in udanost vojakov do svojega cesarja, kateremu so se s prisego zavezali, njihova požrtvovalnost, kljubovanje vsem vojskim neprilikam in težavam, bojaželjnost, nevročen pogum, nasproti temu pa podlo izdajstvo in zanemarjanje vojaške dolžnosti.

Prevod ni povsem dober, temveč je na mnogih mestih precej neokreten in trd, razredba besed večkrat nekako tuja in nerodna. Kot v dokaz temu in v dokaz premale natančnosti izdajateljve, katero smo mu prej očitali, naj služijo sledeče primere; „Si izvvrhek družbe,“ „bil bi se rad vrge,“, „razven tuljenje“, „sem gost pod vašo streho“, „katero se mu je branilo zagledati“, „sta stala iznenajena proti sebi“. Navesti bi jih mogli še več, toda že samo te dokazujejo jasno našo trditvev. Na mnogih mestih rabi prevodilec „kadar“, namestu „ko“, kar se glasi jako nerodno in kar znači, da ni natančno upoznat z vsemi finesami našega jezika. To dokazujejo tudi izreke: „je pravila“ mesto „je rekla“, (str. 133), „je pravil“ m. „je govoril“ (str. 157).

G. Gabršček naj bi si preskrbel, ali kot pravimo, angažoval za vsak jezik posebnega prevajalca, kateri naj bi prevajal edino le iz dotičnega jezika, in pa, ki bi popravil prevode drugih prevajalcev. Saj se je v novejšem času, kar se tiče znanja drugih slovanskih jezikov, obrnilo precej na bolje, in imamo gotovo za vsak jezik po več prevajalcev, n. pr. za ruščino bi bil J. Kogej ali Semen Semenovič, za poljščino M. Hostnik, ali Podravskei itd.

Pri tem snopiču jako pogrešamo majhnega životopisa pisateljevega, ki bi nas поблиže seznil z J. Klecand, z njegovimi glavnimi deli, kakšno stališče zavzema v češki knjiženosti in dr. Nemška Reclam-ova biblioteka je lahko v marsičem v vzgled naši „Slov. knjižnici“.

Mnogo manje kot s tem smo zadovoljni s sledečim 77. snopičem, ki prinaša rusko povest „Beračica“. Kaj je dovedlo g. Podravskega, da je šel prevajati to povest, to naj Bog zna, mi si tega ne moremo tolmačiti. Ko se vendar pri izboru ruskih povestij vsakemu prevodilcu krasni romani Tolstojevi, Turgenjevlevi, Dostojevskega in dr. tako rekoč ponujajo vsled svoje izbornosti in mu kličejo „prevedi mene, pomisli, kakšen veliken sem jaz, mene še nimaš“, se vkljub temu g. Podravskei za nje ne zmeni, pusti vse te neprekosljive povesti lepo na strani in si izbere nekako romantično zmašilo, kot je vprav „Beračica“, ki se v ničemer ne odlikuje od naših povestij za prostoljudstvo, kot so n. pr. „Pod turškim jarmom“, „Črni bratje“ in dr. Sploh se nam zdi to eden najslabših spisov, kar jih je izšlo v „Slov. knjižnici“. Tu se pripovedujejo strahoviti dogodki in čudovite neverjetnosti iz Bosne, o turški beračici, ki je bila baje v Meki, in ki igra v povesti ulogo tajinstvenega bitja, a na koncu izvemo, da to ni bila beračica, temveč avstrijski desetnik, kateremu su Bošnjaki porezali nos in ušesa, pa se je vsled tega hotel maščevati nad svojimi krvniki, kar se mu je tudi imenitno posrečilo. Pripoveduje

se o ljubezni nekega inženirja do krasne Bošnjakinje, katere mu pa njeni sorodniki nečejo dati v zakon, temveč ga hočejo umoriti; a slednjič se vendar vse srečno izteče, in dve poroki ua koncu morati gotovo zadovoljiti vsakega čitatelja. Po prečitani povesti mora gotovo vsak pameten čitatelj vzklikniti: „Kaj pa je tebe treba biló?“

Morebiti je zašla zato ta povest s „Slov. knjižnico, ker je to podjetje namenjeno v prvi vrsti srednjemu občinstvu; toda mi smo tega mnenja, da bi bilo ono, mnogo bolj zadovoljno z deli kakega svetovno znanega pisatelja, kot pa je zadovoljno s to povestjo. in ker je „Salonska knjižnica“, katero je Gabršček namenil izobraženejšemu občinstvu, in katera ima namen, seznanjati je z najglavnejšimi deli svetovnega slovstva, še le enkrat izšla, in do sedaj še ni bilo niakakega glasu, kdaj izide vdrugo, zato bi moral gledati izdajatelj na to, da nadomesti s „Slov.“ tudi „Salonsko knjižnico“ in da vstreže vsemu čitajočemu občinstvu.

V kolikem številu je dijaštvo naročeno na to knjižnico, nam je поблиžje neznano, a zdi se nam, da ni baš častno zastopano med njenimi naročniki. Jako lepo je bilo slišati pred par leti, da se je sto Mariborskih dijakov nanaročilo nanjo, da bi ji pomagali gmotno in ji po svojih močeh omogočili nadaljno izhajanje; to je bil vsekakor lep znak dijaške požrtvovalnosti. Mi jim priporočamo, naj se le v obilnem številu naroče na to knjižnico, ki jih seznanj s književnostjo drugih slovanskih narodov; ako tudi ni bila vsebina doslej povsem izabrana, vendar upajmo, da bo vedno boljša!

G. Gabrščeku pa nujno svetujemo, naj bo v bodoče malo bolj izbirčen pri izbiranju prevodov in naj malo večjo pozornost obrača spisom, pripravnim za knjižnico, kar se tiče jezika. Ako bode občinstvo uvidelo, da se „Slov. knjižnica vedno bolj spopoljuje, se bo gotovo tudi v večjem številu naročalo nanjo in ji tako zagotovilo dobro gmotno podporo.

Izpregovorili smo par odkritih besed o tem podjetju in njenem izdajatelju; sicer smo dobili od neke strani strog ukor, ker si upamo kritikovati dela zaslužnih mož, ali jim celo nasvete dajati, ker se nečemo zadovoljiti z delovanjem naših prvakov, vendar vkljub temu svoje sodbe in svojega mnenja ne bomo nikdar zatajevali. Napisali smo te vrstice edino le zato, da bi koristili dobri stvari; ako nam bo kdo podtikal kake postranske namene, nas bo tolažila zavest, da so nas vodili pri tem najčistejši nameni.

Čuvaj se senjske roke! Zgodovinska povest. Hrvatski spisal A. Šenoa. Poslovenil F. Š. Cvetkov. V Trstu 1898. Natisnila, izdala in založila tiskarna konsorcija lista „Edinost“. Cena 35 kr. — Ta povest je izšla najprej v listkih „Edinosti“, a odtod je ponatisnjena v posebno knjigo. Sicer ni posebno hvalevredno prevajati iz hrvatskega jezika, kar se je že tolikrat poudarjalo, ker lahko vsak količkaj izobraženi Slovenec, ako se hoče le malo potruditi, lahko čita povesti v izvirniku, smo vendar s to knjižico precej zadovoljni, ker je povest jako krasna, in ker je tudi prevod lep, nikakor pa še ni dovršen. Tako rabi prevajalec na enem mestu „za prozorom“, m. „za „oknom“; „dirati“ bi se reklo po naše „drezati“, „ne nameri se plemiča“, m. „ne nameri se na plemiča“, „stolica“ m. „stol“, „lasi“ acc. pl. m. „lase“, nedovršnik „kradejo po kojoj ladijco“, m. dovršnika „vkradejo po kojoj ladijco“ in še več takih malenkostij.

Dijakom, ki bi se radi v kratkem času in na lahek način privadili hrvaščini, bi mi priporočili, naj si omislijo in čitajo poleg prevoda tudi izvirnik, — izdala ga je „Hrvatska Matica“ v zbranih spisih A. Šenoe, III. zvezek, cena 1.20 fl. — in potem primerjajo mej seboj prevod in izvirnik.

V „Edinosti“ je izšlo že več povestij istega pisatelja, kot n. pr. „Karamfil s pesnikovega groba“, „Zlatarjevo Zlato“, in dr.; sedaj pa izhaja njegov „Baron Ivica“, kjer pa je prevod, — vsaj kolikor ga je doslej izšlo — precej pomajkljiv. Ako se namerja tudi to povest izdati v posebni knjižici, potem bi kazalo prevod tu pa tam popraviti.

Mnogo bolj hvalevredno pa bi bilo, ako bi tiskarna konzorcija lista „Edinosti“ ponatislila v posebni knjižici krasno povest francoskega pisatelja A. Daudet-a „Fromont mlajši & Rislér starši“, katera je izšla lani v listkih „Edinosti“. Ta povest je prevedena gotovo v vse jezike večjih kulturnih narodov, in bi bilo torej le želeti, da bi tudi pri nas prišla pred oči širšemu občinstvu. Tiskarna „Edinosti“ bi to gotovo rada storila, toda gmotna podpora, to je ona Ahilova peta, ob katero se vedno zadevamo.

Isto bi želeli tudi za poljsko povest „Prednja straža“, toda, kakor že rečeno, ako se naše občinstvo ne bo bolje zanimalo za slovstvo, tedaj je tudi večji slovstveni procvit nemogoč.

V. G.

Dr. A. Tresić-Pavičić kao liričar. Studija. Piše *Vladoje Slovačić*. Zagreb 1898.

Gosp. je Slovačić ponosnu čelenku stavio svojoj brošurici. — Studija? Što je svrha studij o kojem pjesniku? Da ga izvrgne ruglu ili da nam ga rastumači? Ovo posljednje zaista je poznato i gosp. Slovačiću; no on se držao onoga prvoga. On hoće, da svojom brošuram razbistri stanovište naše kritike prema Tresiću; a ipak su u njoj samo „glose“ k Tresićevim pjesmama, bolje reći k Tresićevim zlim pjesmama. No par puta bio je g. Slovačić pače tako zaslijepljen, te je naveo i ne baš zle stvari i htio ih prikazati zlima. Iz onoga, što se on izrugava prisposdobi junaka sa zvijezdom ili onom stihu, gdje guslar šara „Tamnu prošlost sjajnoj budućnosti“ vidi se najbolje, da je Slovačić gledao samo na riječi i njihove kontraste, a pustio s vida smisla i vrijednost pripodobе. No kad bih isticao samo zle strane Slovačićeve studije, postupao bih kao što je i on postupao, imajući valjada samo to na umu, da ugoditi nekim ljudima, koji nikako ne trpe Tresića; — treba da za to upozorim i na neke rijetke dobre crte u njoj. Zgodno je mjesto, u kojem se obara na Tresićevu megalomaniju — no to je staro, ako i istinito. Da je Tresić imitator nar. poezije — i to nije nepoznato; no piscu „studije“ moglo bi biti poznato i to, da Tresić gdjekada uspijeva svojim imitacijama. Kao uvod u kritiku napisao je Slovačić razjašnjenje pojma „moderno“ i istaknuo motto toga „modernoga“ — koji je, kako mi se čini, u očitaj opreci s onim, što kasnije pisac priznaje modernim. „Produkt izmorenih mozgova i razdrtilih živaca!“ Ako je tako — izmoreni se mozgovi oslanjaju o druge, jer sami nijesu dosta jaki, da budu samostalni, kako se to razabire iz motta. Čemu onda tolika graja protiv Tresićeve imitacije? — Da sam kritičar hoće da bude moderan, dokazuje i oblik brošure. On hoće da bude i kozmopolita, — pa otuda ono silno fraziranje protiv patriotizma.

Što se pak samoga pisanja tiče, to gosp. Slovačić, vidi se jasno, hoće da bude što ujedljiviji i smješniji; tako n. pr. piše za cijelu hrv. kritiku, a opet Tresića pita u četiri oka!

Gosp. je Slovačić obećao napisati još ovakovih „studija“ o savremenim književnicima, da razbistri mnijenje kritike. Lijep li ćemo imati pojam o našim književnicima, ako bude svaka studija takova kao ova. Jer svaki pisac ima napokon zlih strana, a čini se, da će g. Slovačić najviše nastojati, da njih otkrije . . .

Studija Slovačićeva nit je kritici nit publici od koristi. Kritici je već poznato, što on o Tresiću iznaša; a publika ne će dobiti prave slike Tresićeve iz njegove studije, jer je ona jednostrana i strančarska.

Valjda se radi toga i sarajevska „Nada“ uopće nije ni upustila u kakovo kritizovanje Slovačićeve „studije“, ali je zgodno dometnula, da je ona „turnirsko džilitanje“. No i na turnir dolazili su tek ljudi, koji su već dobro baratali džilitom.

R. K. Dragutinov.

Vladimir Jelovšek: *Simfonije*. Tiskamo u 333 egzemplara. Prvih 9 egzemplara ima sliku autorovu. Knjiga, posvećena Zofki, dijeli se na dva dijela: Ex i In. Ne prodaje se.

Gosp. pisac nije bio sretan ni u izboru naslova ni oblika svoje knjige. Čudne su to „Simfonije“, u kojima vlada tako užasna disharmonija, te se napokon, iščitavši cijelu zbirku od 14 lirskih pjesmica štampanih na 38272 kvadratna centimetra, uvjeriš, da je bio zbilja istinit prvi dojam, pod kojim si, prvi puta dobivši u ruke knjigu, pomislio, da je piscu bila glavna svrha da zaplaši, imponira. „Epater les bons bourgeois“ . . . Čitaš tu knjigu s veoma čudnim osjećajima tako, te poslije svake pjesme „dementiraš“ sam svoje nazore o prvašnjoj. Najprije misliš, da je pisac socijalista, onda je anarkista, onda je opet sentimentalan, onda prost itd. Na poslijetku se pitaš, kakva je sveza između tih događaja, o kojima pjeva, pa se uvjeriš, da pisac govori u zagonetkama i opjevava same zagonetke. Tu ima govora o „inkarnaciji duševne supremacije čovjeka (mislio sam, da će reći mjesto „čovjeka“ —: „genusa homo sapiens!“) o simbolu „plemenitog steriliteta“, o „studenom usudu“ itd.

Ako tu knjigu od srditosti ili umornosti ne baciš, izgubit ćeš pamet, ideje ti na jednom nestanu, ne možeš se snaći, po glavi ti šumi kao na karnevalu.

Od uzvišena do prosta, od patetička do groteskna Jelovšek u samo jedan korak. U isto vrijeme dotiče se dvaju ekstrema. On ne može da ostane miran, da se bavi na jedan put samo jednom stvari ili da se drži jednake staze bar u jednoj pjesmi. Skače ovamo i onamo. Miješa biblijske reminiscence sa socijalističkim izrekama, tehničke izraze, matematiku, fiziologiju, arhaizme i neologizme, a najmanje ćeš naći u svemu poezije.

Jelovšek je impresionista, hoće da pjeva po svojoj volji, hoće da bude originalan. A baš tim lovom za originalnošću najviše se gubi njegova iskrenost istinitost njegovih čuvstava. Iz svakog se retka vidi, da je ispravljajući, svoje pjesme u trijeznom stanju (jer pjesme je sigurno ispevao, pošto je „apsintom i konjakom draškao i škakljao nemoćne živce“) tražio sve više degenerirane izraze. Nikakav smrad mu nije dosta oduran, da bi se ga klonuo.

Samo na takav način moglo se dogoditi da čovjek napiše nešto takova. To se još dade nekako shvatiti.

Ali da je ikoji živi stvor takove vicove išao i pisati, pak ih onda pre-pisati, slati ih u tiskaru, pregledati korekturu i napokon ih poslati u svijet, to nas nužno dovadja do toga, da bismo se morali stiditi pred braćom na Marsu, ako bi im slučajno jedan egzemplar, i to sa slikom autorovom, pao u ruke. Najdraže bi nam dakako bilo, da je pisac ostao ondje gore u „čistim eterskim visinama“, pak „pjevao ondje ko tiha glasba eolove harfe“ ali samo „za tihe noći“, „kad lavež pasa sablasno se krili“. Bit će i za njega bolje, jer ondje će mu sunce bar s većom „slašću ogrijavati široke nozdrve, velike uši“, ondje će biti sjeguran, da mu ne će podražiti estetskoga čuvstva „onaj dječak s ploćom i spužvom šmrknuvši čestito punim nosom“. Ondje neka pravi svoje grimase i poze, ondje neka protokolira svoje sne i vizije, ondje neka maže svoj tamni smoking, i neka broji kaplje krvi, što mu iz nosa cure i što mu ih muhe suše svojim rilom, ondje neka u postelji „leži i sniva o dnevim prošlima, stojeći nijem ko obelisk faraonov“.

Je li on sam razumio svoje pjesme? Ja iskreno priznajem, da se ne znam snaći u čitavom tom kaosu — i onda se hvatam motta na kraju knjige. A u njem nalazim diametralnu opreku svim čuvstvima i frazama u „Simfonijama“. Htio bih, da je autor mjesto slike priklopio komentar; no u tom bi jamačno bila opet tolika konfuzija u nazorima, da bi sve postalo još nejasnije.

Napokon su svi moji dojmovi koncentrirani u želji, da pisac nopće više ne izdaje svojih „pjesama“.

Našić.

Kazališna kronika.

Ljubakanje.

Od individualnosti mlade njemačke, specijalno pak bečke škole. naj-simpatičniji mi je Arthur Schnitzler. On nije mnogo napisao do sad: poznamo od njega dvije tri drame i nekoliko novela (među njima jedna oveća: „Sterben“ — prikazana u ovogodišnjem „Viencu“); baš pred malo vremena davala se najnovija njegova stvar „Das Vermächtnis“. Sve njegove stvari nose na sebi neki lirski dah, neki mili, blagi ton običnih familijarnih i prijateljskih prizora. Jer baš je u tom za Schnitzlera riješenje svega onoga, što ga muči: Erholung! — Odmor! On zna, da ti časovi, dok možeš bezbrižno čavrljati i veselo se smješcati, ne traju dugo; no baš zato, što su bez svakog naučenog patosa, bez velikih riječi i dubokih zamašaja — baš za to on ih voli. Odviše mu se žalostan pričinja život, a da bi htio da u nj zaroni; baš za to voli držati se površine. Njegov je pravi junak, perzonifikacija svih Schnitzlerovih težnja — Anatol. On je našao ono, u čem se najviše može uživati svježa vedrina života — ženu, djevojku. Anatol leti od jedne do druge, sprovadja sa svakom par sretnih časova, doživljuje mala razočaranja, no nikada velike scene. Anatol se zabavlja. Život njegov ispunjen je ženskim smijehom — i to je dosta.

No dok Anatol u svom traženju vedrine nalazi žene, koje mu bez velikoga kajanja, bez bojazni, da bi ga mogle zaljubiti, pružaju taj odmor — Fric u „Liebelein“ nalazi — Kristinu. On je trpio radi ljubavi — radi ljubavi žene, koja ga je ubijala demonskom svojom naravi — i on je htio naći „Erholung!“ u Kristine. Uz nju je tako prijatno, te Fric zaboravlja na sve. Oni se ne će među se ni za što pitati: časovi, što ih skupa provodjaju, bit će dijelovi Fricova života, u kojima je on samo svoj — miran. No Kristini nije trebalo takva melema: ona još nikoga nije ljubila, nit ju je izmučila ljubav. Živjela je mirno u domu sa svojim ocem, starcem muzikantom. Ona ne nalazi života samo za ono vrijeme, dok je uz njega — ona će na nj misliti cijeli dan, cijeli život. Ta mala dušica izgara od želje za njim. A dotle — njega ubija do kraja prva ljubav: Fric pada u dvoboju s mužem one prve žene, koja ga je zanosila posve protivnom, demonskom naturom. Sva užasna bijeda, sva razlika medju njenom ljubavlju i njegovim ljubakanjem, medju onim, što je on njoj, i onim, što je ona njemu bila, prodre u užasnoj katastrofi. Iza svih krasnih časova uz njega, ona mora čnti, da je on prao za drugu . . . . „Je li razumiješ, oče, što je to? — — Što sam ja njemu bila?“ — I ona u užasnoj boli bježi iz kuće — —

A mi ostajemo zapanjeni i sve nam se stežu grudi od samilosti za tom dušom, koja je tako jednostavna i tako bolna u isti mah. Al ne možemo da prokunemo Fricu — ne, jer on je samo jedan dio od onoga velikog tipa, koji se zove moderan čovjek. I on bi htio živjeti — pa i ljubio bi možda tu dobru Kristinu, da nije tako užasna baština prošlosti. Je li Schnitzler htio reći, da dušama, koje su trpile, nije moguće naći trajnoga mira? Za to je možda kao pendant Fricu i Kristini stavio Teodora i Micu, njihove prijatelje — par, koji će se rastati bez boli, jer ima cijeli život u tim lahkim časima . . .

Igralo se izvrsno; pa ako smo u jednu ruku zahvalni dramaturgu, što je imao smjelosti, da jednom stupi na javu s modernom dramom, — treba da se sjećamo i glumaca, koji su u nas mnogo doprinijeli uspjehu „Liebeleia“. Gosp Fijan bio je izvrstan Fric; isto gg. Dimitrijević i Anić, koji je Teodora igrao pravom živahnošću. Od gospođa istakla se gđja Borštnik u zadnjem činu, gdje je izvrsno pogodila Kristinin plač — dok nije mogla da nadje izraza njenoj naivnoj, djevičanskoj duši u prva dva čina. H.

Pabirci.

Ola Hansson. U Skandinaviji je nastala reakcija protiv Brandesa. Mladji su pisci našli Brandesjanizam odveć siromašnim i plitkim. Oni traže u čovjeku još nešto drugo, nego samu inteligencu. Za njih čovjek nije individualan stvor, nego neki dio naravi, dio čitavog univerzuma, neki organizam, koji nema samo razum, nego osim toga i neki instinkt; u tom instinktu, koji se izražuje u simpatijama i antipatijama, u slutnjama i težujama, jednom riječi u krajnjem subjektivizmu, izražuje se najdublje i najstarije u čovjeku, ono,

što ga veže s familijom, narodom, čitavim čovječanstvom. Na njemu mora da čovjek gradi svoju egzistenciju i svoju budućnost; hladnomu razboru, kao nečemu sekundarnomu mora samo ostati kontrola i tumačenje instinkta. Tek na takav način, vele oni, može nastati trajna i organska kultura, kultura ne kao Brandesova racionalistička, nego naprotiv kultura čuvstva, fantazije. Oni zabacuju socijalne probleme, a interesiraju ih samo problemi psihološki. Njihov moral isključuje samo dvoje: utilitarizam (princip koristi) i epikureizam. Njihova su nastojanja više kulturna, nego li gospodarstvena i politička. Vodja te mladje škole je Ola Hansson (rodj. u Švedskoj 1860.) pjesnik, novelist, romancier i kritičar. Već u njegovim prvim pjesmama („Notturmo“) nalazi se neko antropomorfsko promatranje naravi i vegetativno shvaćanje čovjeka i on veli, da su oba samo varijanta jednakoga života. Njega su već od rana interesirale tamne prikaze u duševnom životu i on je pokušao da protumači sve ono, što se i na nama samima čini nerazumljivo i neshvatljivo. I tražeći tako najsakrivenije događaje u duši, našao je, da su ljudi sasna drugi, nego li ih većina sebi predstavlja. On je uvidio, da i neznatni mali utjecaji, časovita igra fantazije, instinktivni osjećaj u živcima mogu proizvesti čitav preokret u duši čovjeka, mogu ga zavesti, da počini djela, koja su, kako se činilo, ležala izvan svih medja mogućnosti. Otkrivao je, da u čovjeka nema slobodne volje, da se mogu počinuti umorstva i samoubojstva bez sudjelovanja volje (u „Parias“), jer „ljudi nijesu gospodari nad izvanjim utjecajima, nad dojmovima, koji se bude nenadano, činilo bi se ničim izazvani, i koji rastu i rastu, dok jedini ne zavladaju u nama“. No poglavito Ola Hansson studira: ljubav. Više nego isto drugo odlučuje ona nad sudbinom čovjeka i baš ona nastaje i prestaje uslijed najmanjih bagatela. Zato on i ne vjeruje u trajnost čuvstava, zato i radije študira iščezavanje ljubavnog osjećanja, nego li njegovo nastajanje. Rezultat tih studija objelodanio je u ciklusu novela „Sensitiva amorosa“, S izvanredno finom umjetnošću pokušao je ovdje prikazati ona duševna stanja, iz kojih nastaje i prestaje ljubav. Tu nam prikazuje parove, koji su se združili u ljubavnoj sreći, ali nenadano nastaje spoznaja u duši jednoga o najdubljoj osebini drugoga i to, malo prije još tako jako osjećanje, iščezava i pretvara se pače u mržnju, u bojazan. Ali ima još nešto osobita kod Ole Hanssona: u njegovoj duši leži nešto kao strašljivo drhtanje, čuvstvo, koje on označuje kao „strah životni“ (Lebensangst), koje ga prekida u najdubljem duševnom radu i koje ga tjera do gotova ludila. Njegov strah pred životom poprimio je goleme forme. Hansson je naime rodom seljak i prvi je od svoje porodice, koji je pošao u svijet, da studira. No doskora se našao kao sasvim bez doma. Nije se mogao snaći ni medju seljcima, ni medju građanima. Trpio je, jer se nigdje nije mogao udomiti i trpio je to više, jer je bio željan boja, a ipak nije podnosio rana, što mu ih je zadavao svijet (u njegovu autobiografskome romanu „Povratak“). On napusti ljude i pobjegne u samoću. I tu mu dodje pomagalac: upoznao se s Nietzscheom. I studirajući Nietzschea stvorio je svoj vlastiti individualni svijet, koji je bio osobit, ali ipak proizašao iz naroda, — aristokratski, ali ipak ujedno i pučki svijet. Ne sreća i život bez boli, nego polagano podizanje čovjeka bolima, koje se moraju svladati i koje treba podnositi bez smiješka, ali i bez tužaba na nj: tako je glasio njegov program.

Ne bourgeoisu niti proletarcu, nego seljaku morala je pripasti budućnost. Samo se seljak mora odgojiti za to, da bude sposoban stvoriti trajnu kulturu, koju će moći stvoriti samo onda, ako pusti, da narav u njem gospoduje i to zato, da kultura, koju će on stvoriti, ne potječe iz teorija, ne postane kulturom razuma bez korena, bez soka, nego kultura, proizašla iz čuvstva domovine i instinkta narodnosti. . . . Tako je Ola Hansson sve više prijanjao uz onaj komadić zemlje, iz kojega je nikao. I „što se više u svojem čitavom biću s tom očinskom zemljom identificirao, što je više u njemu postajalo živo, što je tisućgodišnja povjest evolucije u čovjeku ostavila traga, to se više približavao unutarnjemu miru, punom produktivne toplote i „vitalnog mira“ („Povratak“). O tom nam svjedoče njegova djela u zadnjim godinama. On je u svojim pripovijestima „Prije braka“, „Povratak“, „Odgojitelj“ stvorio kulturne i umjetničke slike od velike vrijednosti; on je u „Esther Bruce“, u „Morskim pticama“, u „Huldrebrannu“ ocrtao erotiku u svim očajanjima, od najfinije individualiziranih duševnih nuanca do najvećih strasti. On je u „Točki Arhimedovoj“, u „O smrti“ napisao pripovijesti, u kojima se ništa ne događa, koje su samo „premještanje izvanjih slika u unutarnja raspoloženja, iz kojih se kristaliziraju simboli života“. Njegova psihologija ima u sebi više znanosti, nego li ikojega modernog pisca, on je iz duše vadio nove stvari i našao osobitu formu u svojoj umjetnosti. „On“, kako veli znameniti norveški kritičar Hjalmar Christensen, „spada k onim još rijedkim duhovima, u kojima je moderna duša opet našla svoje jedinstvo“.

Našić.

